

ვაინახების ხელოვნება

Vainakh Art
Искусство Вайнахов

ვაინახების ხელოვნება

Vainakh Art
Искусство Вайнахов

თბილისი
TBILISI • TBILISI
2016

პროექტი განხორციელდა
საქართველოს კულტურისა
და ძეგლთა დაცვის
სამინისტროს ფინანსური
მხარდაჭერით

THE PROJECT WAS IMPLEMENTED
WITH THE FINANCIAL SUPPORT
OF THE MINISTRY OF CULTURE
AND MONUMENT PROTECTION
OF GEORGIA

ПРОЕКТ БЫЛ РЕАЛИЗОВАН
ПРИ ФИНАНСОВОЙ
ПОДДЕРЖКЕ МИНИСТЕРСТВА
КУЛЬТУРЫ И ОХРАНЫ
ПАМЯТНИКОВ ГРУЗИИ

ვაინახების ხელოვნება

Vainakh Art Искусство Вайнахов

ავტორ-შემდგენელი ნონა ხანგოშვილი (თუმი დიშნი)

Author-compiler Nona Khangoshvili (Tumi Dishni)
Автор-составитель Нона Хангошвили (Туми Дишни)

რედაქტორები ნათია ჯალაბაძე

თარგმანი ლელა მიქიაშვილი (რუსულ ენაზე)
მედინა ხანგოშვილი-ბარგიშოვა (ინგლისურ ენაზე)

კომპიუტერული უზრუნველყოფა კახა მახარაშვილი, აჰმედ ბარგიშოვი

EDITORS Natia Jalabadze
РЕДАКТОРЫ Натиа Джалабадзе

TRANSLATION Lela Miquashvili (Russian) and Medina Khangoshvili-Bargishova (English)
ПЕРЕВОД Лела Микиашвили (на русский язык)
Медина Хангошвили-Баргишова (на английский язык)

TECHNICAL WORK Kakha Makharashvili, Ahmed Bargishov
КОМПЬЮТЕРНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ Каха Махарашвили, Ахмед Баргишов

ყველა უფლება დაცულია
All rights reserved.

ყდაბე: ნიკაროი, ჩეჩნია. ავტორი შამილ უმხაევი
Cover: NIKAROI, CHECHNYA. AUTHOR SHAMIL UMKHAEV
На обложке: НИКАРОЙ, ЧЕЧНЯ. АВТОР ШАМИЛ УМХАЕВ.

ვაინახები - ჩეჩნები და ინგუშები ცენტრალური კავკასიის ავტოქტონი ხალხია, რომლებიც საქართველოს უშუალოდ ემეზობლებიან. ამ ჯგუფში ერთიანდებიან ვაინახური თემებიდან საქართველოში მიგრირებული ქისტებიც, რომლებიც დღეს პანკისის ხეობაში კომპაქტურად სახლობენ. ჩეჩნების თვითსახელწოდებაა ნოხჩი, ინგუშების - ღალღაი. ძველ წერილობით წყაროებში ვაინახური ტომები კავკასიანებად ან დურძუკებად/ძურძუკებად მოიხსენიებიან. გვიან ფეოდალური ხანიდან ვაინახების აღსანიშნავად ქართველთა ლექსიკონში მკვიდრდება ეთნონიმი ქისტი.

დრამატიზმით აღსავსე მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მქონე ვაინახებს გამუდმებით უხდებოდათ თავდაცვა ათასი ჯურის მომხდურთაგან და ბრძოლა საკუთარი იდენტობის შენარჩუნებისათვის. ვაინახთა კულტურის თვითმყოფადი ხასიათიც სწორედ იდენტობის შენარჩუნების სტრატეგიის ერთ-ერთი გამოვლინებაა. კავკასიური ცივილიზაციის ჩარჩოებში მოქცეულმა ჩეჩენტა და ინგუშთა ტრადიციულმა კულტურამ ისტორიის ქარტეხილებს გაუძლო და დღემდე თითქმის ორიგინალური სახით არის შენარჩუნებული.

კატალოგში წარმოდგენილია ვაინახთა დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების ნიმუშები, სადაც ნათლად ჩანს მათი თვითმყოფადი ხასიათი. ბარის ცივილიზაციისგან მოწყვეტილნი და მიუვალ ხეობებში მცხოვრები ვაინახები ბუნებასთან ჰარმონიაში ქმნიდნენ ხელოვნების ორიგინალურ ნიმუშებს. ქისტებში ხელოვან ადამიანზე ამბობენ ხოლმე: ღვთისგან არის დაჯილდოვებულიო. მართლაც, მათ უმეტესობას ეს ნიჭი ბუნებრივად დაჰყვება, ხელოვანებად იზადებიან, შემდეგ კი გასაოცარი გარემოს ზეგავლენით შედევრებს ქმნიან. საოცარია ოსტატების მიერ შექმნილი ხელოვნების ნიმუშების სისადავე და ბუნებრივ ფერთა შეხამება, მცენარეთა და ცხოველთა თემაზე არსებულ ორნამენტთა სიუხვე, ორიგინალური დეკორი და სხვ. ვაინახების ხელოვნება დინამიურია; ის დროის ცვლილებასთან ერთად ტრანსფორმაციას განიცდის - იცვლება კომპოზიციები და ფერთა გამა, რასაც ახალ ჟღერადობას სძენს ინდივიდუალური ინტერპრეტაციები, თუმცა, მაინც, მთავარი ყურადღება ტრადიციულ ხაზს ექცევა, რისი წყალობითაც იგი ორიგინალურობას ინარჩუნებს.

ვაინახები, ძირითადად მესაქონლეობას და მიწათმოქმედებას მისდევდნენ. ამავე დროს ამუშავებდნენ ქვას, ხეს, ტყავსა და მატყლს. ჯერ კიდევ შორეულ წარსულში მათი წინაპრები მატყლისგან მრავალგვარ ნაწარმს ამზადებდნენ. ბუნებრივია, შალისა და ხალიჩების წარმოებას ნინ მატყლის წარმოება უსწრებდა. V საუკუნეში ჩვენს ერამდე ბერძენი ისტორიკოსი ჰეროდოტე, რომელმაც კავკასიაში იმოგზაურა, შეხვედრია ნაბდიან ადამიანებს, რომელთაც „შავ ლაბადიანები“ (ბერძნულად “მელინხლენი”) უწოდა.

ვაინახ ქალებს ბადალი არ ჰყავდათ ქეჩის დამზადებასა და ხალიჩა-ფარდაგების ქსოვაში. მათი ოსტატობა და გემოვნება ერთი შეხედვითაც კი ჩანს ორნამენტებისა და ფერების ჰარმონიულ შეხამებაში. პოპულარულია ასევე მატყლის ქუდები (პანკისში ქისტები მეცხვარის, თუშურ, სვანურ და კახურ ქუდებს ამზადებენ, ასევე სასუვენირე მცირე ზომის ქუდებსაც).

XVII საუკუნეში ინგუში ქალის თავსაბურავი რქის მოყვანილობის იყო, რომელსაც ინგუშები „ქურხარს“ ეძახდნენ, ეს საბურველი აღწერილი აქვს ცნობილ მკვლევარსა და მოგზაურს ი. კლაპროტს ინგუშეთში მოგზაურობისას 1807-1808 წლებში.

ჩეჩნეთი ცნობილი იყო ტყავისა და ბენვეულის წარმოებითა და ვაჭრობით; აქ იკერებოდა მაღალი ხარისხის ტყავისა და ბენვის ტანსაცმელი და ფეხსაცმელი, ცხვრის ტყავის ქურთუკები.

ხეზე კვეთა ანუ მხატვრული დამუშავება ხელოსნობის ერთ-ერთი უძველესი დარგია, რომელიც ვაინახებში პოპულარულ საქმიანობად ითვლება.

ხის დამუშავებასთან ერთად ვაინახები ფართოდ მისდევენ ტყავის და ლითონის დამუშავებასაც. შუა საუკუნეების ინგუშეთში კარგად იყო განვითარებული საიუველირო საქმე. ცნობილი საიუველირო ცენტრები იყო: ეგიკალი, ერზი, ცორი, ევლოი და ა.შ. ვაინახებს ძვირფასეულობა ძირითადად ოქროსი და ვერცხლისა ჰქონდათ; მათი სამხედრო აღჭურვილობა და ცხენის აღკაზმულობა ვერცხლით იყო განწყობილი.

ვაინახები იარაღის შესანიშნავი მკეთებლები იყვნენ (საბრძოლო იარაღი- ხანჯალი, დაშნა, ფარი (ხის, ტყავგადაკრული) და მახვილი, მშვილდ-ისარი და სხვ.). ჩეჩნების საბრძოლო ცივი იარაღი განთქმული იყო, როგორც საუკეთესო მთელ კავკასიაში. ოსტატები ამზადებდნენ აგრეთვე სამეურნეო იარაღებსაც - ცხვრის საპარს მაკრატლებს, დანებს, ნამგლებს, ქვაბებს და სხვ.

მნიშვნელოვანია ვაინახთა კულტურის უძველესი ძეგლები: საცხოვრებელი ნაგებობები, ნახევრად საბრძოლო და საბრძოლო კოშკები, აკლდამები, სალოცავები, რომლებიც შთამბეჭდავია და აღფრთოვანებას იწვევს თავისი გონივრული დაგეგმარებით და მხატვრული სრულყოფილებით.

საინტერესო დატვირთვას ატარებს ქვის ნაგებობებზე გამოსახული პეტროგლიფები, რომლიც წინაპართა ისტორიას, რელიგიურ მრწამსს და ვაინახების მსოფლალქმას გამოხატავს. დეკორაციაში განსაკუთრებით ხშირია ადამიანის მსგავსი ფიგურები და სხვადასხვა ფორმის მზის გამოსახულებები.

კალატოზის ხელობას მემკვიდრეობით გადასცემდნენ და ზოგჯერ ის საგვარეულო საქმიანობადაც კი იქცეოდა. თვითმყოფადი სამშენებლო ტრადიციებით ცნობილი კალატოზები, რომლებიც სამშენებლო საქმიანობით თავიანთი სამშობლოს ფარგლებს გარეთაც იყვნენ დაკავებული, განთქმული იყვნენ ასევე, როგორც ქვაზე კვეთის საუკეთესო ოსტატები. ცნობილია ოსტატების სახელები: ბიექ ხარაჩოელი, დეცი ლიანოვი, დუგ ახრიევი, ხაზბი ცუროვი, თართოი თარხანოვი, ბერკინხოვეები, ერზის კომპლექსის მშენებელი იანდი და ა. შ.

რთულია, ამომწურავად ისაუბრო ვაინახების ხელოვნების შესახებ ამ მცირე წინასიტყვაობაში. კატალოგში თავმოყრილი ექსპონატები უფრო კონკრეტულ წარმოდგენას შექმნიან კავკასიური კულტურის (თუ ცივილიზაციის) იმ შემადგენელზე, რომელიც გენეტიკურად მონათესავე ხალხების გამოყენებით ხელოვნებას მოიცავს.

THE VAINAKHS - Chechens and Ingush - are indigenous peoples of the central Caucasus, living on land which has a common border with Georgia. This group also includes the Kists, who migrated to eastern Georgia from Vainakh communities in the XIX century and settled compactly in the Pankisi Gorge. The name for Chechens is Nokhchi and for Ingush it is Ghalghay. In ancient Georgian written sources, the Vainakh tribes are mentioned as Caucasians or Durdzuks / Dzurduks. In the late Feudal Age, the ethnonym Kist, in reference to the Vainakhs in general, was introduced into the vocabulary of the Georgian people.

The centuries-old history of the Vainakhs is full of drama as they constantly had to defend themselves against numerous enemies and fight for their independence. The original character of the Vainakh culture is nothing but a reflection of a strategy for the preservation of their ethnic identity. Within the framework of the Caucasian civilization, the traditional culture of the Chechens and Ingush has withstood the tests and adversities of time and has maintained its original traits.

This catalogue presents samples of the arts and crafts of the Vainakh peoples as a manifestation of their original character. Living in inaccessible mountains, isolated from civiliza-

tion, the Vainakhs created original works of art in harmony with nature. The Kist people used to say of artists that they are endowed by God. Indeed, most of them have a natural talent - they are born artists and under the influence of marvelous nature, they create masterpieces! Impressive is the simplicity and combination of natural colors, the richness of the ornaments on plant and animal themes, original contours, decorations, etc., of the works of the Vainakh artisans. Vainakh art is dynamic – it changes with time; compositions and colors acquire new interpretation, however, the traditional matrix remains unchanged whereby Vainakh art retains its original character.

Though Vainakhs were mainly engaged in agriculture and cattle breeding, they were also excellent craftsmen, making items from stone, wood, wool and skin. Even in the distant past Vainakhs produced different objects made of wool. In all probability wool processing preceded the production of wool carpets and rugs. Even in the 5th century B.C., Greek historian Erodotos, who visited the Caucasus, met there men in felt-cloaks and named them: “the people in black cloaks” (Melankhlens in Greek).

The Vainakh women had no equal in the manufacturing of felt objects nor in carpet and rug weaving technologies. Their high skill and refined taste is manifested in the harmonious selection of colors and ornaments. Also popular are wool hats (Pankisi Kists prepare Tush, Svan and Kakh hats, as well as the miniature souvenir hats).

According to a description given by famous scholar and traveler J. Klaproth during his stay in Ingushetia in 1807-1808, in the 17th century the head-gear of Ingush women was horn-shaped and called “kurkhars”.

Chechnya was known for the trade of leather and fur products. Masters sewed high-quality leather and fur garments and footwear, as well as sheepskin coats.

Woodcarving or wood art - one of the oldest craft industries - is a popular occupation among Vainakhs.

Besides woodcarving, Vainakhs were actively engaged in leather and metal craft. In the Middle Ages, Ingushetia reached a high level of development in jewelry-making, the known centers of which were Egikal, Erzi, Tsori, and Evloy, amongst others. Vainakh jewelry was made using gold and silver while Vainakh military equipment and harnesses were silver-trimmed.

Vainakhs were also recognized as the best gunsmiths (military weapons included daggers, swords, bows and arrows, and shields made of wood and covered with leather). Chechen weapons were known as the best throughout the Caucasus. Vainakh masters also produced agricultural tools such as clippers, knives, sickles, scythes, pots, etc.

The monuments of ancient Vainakh architecture -residential buildings, combat and semi-combat towers, necropoles, and sanctuaries- should be regarded as important cultural heritage. They are especially impressive and fascinating in their rational planning and artistic perfection.

Among towers, the individual stones with petroglyphs attract special attention; these stones, which are built into the walls of the buildings, display the history of the ancestors, religious beliefs and world view of the Vainakhs. Anthropomorphous figures and images of the sun in different variations are often encountered.

The mason craft was inherited and sometimes became an ancestral (family) occupation. The masons were famous for their distinctive traditions beyond the borders of their native land. They were also known as highly skilled masters of stone carving. The names of the Masters are well-known: Beki of Kharachoi, Detsi Lianov, Doug Akhriev, Khazbi Tsurov, Tartoi Tarkhanov, Berkinkhoevs, Iandi, the builder of the complex of Erzi, et al.

In reality, it is difficult to discuss Vainakh Art thoroughly in this brief introduction. The exhibits in the catalogue will doubtless give you a more concrete impression about the component of the Caucasian culture (or civilization), which includes the applied arts of genetically related peoples.

ВАЙНАХИ – собирательное название чеченцев и ингушей – автохтонных народов центрального Кавказа, которые имеют общую с Грузией границу. В эту группу входят также и кистинцы/кистины, мигрировавшие из вайнахских общин в Грузию и компактно проживающие ныне в Панкисском ущелье. Чеченцы на протяжении веков имеют самоназвание «нохчи», а ингуши называют себя «галгай». В древних письменных источниках вайнахские племена упомянуты, как «кавказианы» или «дурдзуки/дзурдзуки», однако позднее встречается этноним «глигви», под которым были известны племена далеких предков ингушей. В эпоху позднего феодализма для обозначения вайнахов в грузинском языке был внедрен еще один, новый этноним – кисти/кистины.

Вайнахи имеют полную драматизма, многовековую историю: им постоянно приходилось обороняться от многочисленных врагов и бороться за сохранение собственной идентичности. Самобытный характер вайнахской культуры не что иное, как отражение стратегии сохранения именно упомянутой выше идентичности. Заключенная в рамках кавказской цивилизации, вайнахская традиционная культура выдержала испытания и устояла перед всеми невзгодами истории, сохранившись до наших дней почти в оригинальном виде.

В каталоге представлены образцы декоративно-прикладного искусства и ручной работы вайнахов, наглядно свидетельствующие о самобытности их культуры. Оторванные от долинной цивилизации и обитающие в неприступных горах вайнахи, живя в гармонии с природой, создавали оригинальные образцы искусства. О таких искусных мастерах кистинцы обычно говорят: «Одаренный от Бога». И действительно, большинство из них обладает естественным талантом – рождаются одаренными и в дальнейшей своей жизни, под влиянием окружающей их изумительной природы, создают настоящие шедевры. Искусство северокавказских народов всегда отличалось своим многообразием. В произведениях искусства вайнахских мастеров восхищает и удивляет изумительная простота и природное соотношение цветов, высококачественная иллюстрация, обилие орнаментов с элементами растительного и животного мира, оригинальное очертание контрастов, декор. Вайнахское искусство отличается динамичностью: с течением времен оно подвергается трансформации – меняются композиции и цветовая гамма, приобретая при этом новые, индивидуальные интерпретации, хотя основное внимание и впредь обращается на традиционную линию, благодаря чему вайнахское искусство сохраняет свойственную ему оригинальность.

Вайнахи в основном занимались скотоводством и земледелием, а также – обработкой камня, дерева, кожи и шерсти. Еще в далеком прошлом вайнахи изготавливали разную продукцию из шерсти. По всей вероятности, производству шерстяных и ковровых изделий предшествовало искусство обработки шерсти. Еще в V в. до н. э. греческий историк Геродот, посетивший Кавказ, обнаружил здесь людей в бурках, которых так и назвал: народ в «черных плащах» («меланхлены»).

Приступают к обработке шерсти, включающей Вайнахские женщины не имели равных по изготовлению войлочных изделий и по технике тканья ковров и паласов. Их высокое мастерство и утонченный вкус наглядно отражается в гармоничном подборе цветов и орнаментов. Не менее популярны и шерстяные головные уборы (кистинцы и тушины в Панкиси занимаются промыслом пастушьих, тушинских, сванских и кахетинских шапок, а также пошивом сувенирных – маленьких шапочек).

По описанию известного ученого и путешественника Ю.Клапрота, во время его пребывания в Ингушетии в 1807-1808 головной убор ингушских женщин был рогаобразным; его называли “kurkhars”.

Чечня была известна промыслом и торговлей кожанных и меховых изделий. Мастера шили высококачественную кожаную и меховую одежду и обувь, а также – куртки из овчины.

Резьба по дереву или художественная обработка дерева – один из древнейших ремесленных отраслей – считается популярным занятием среди вайнахов.

Помимо резьбы по дереву вайнахи активно занимались кожевенным и металлообрабатывающим ремеслом. В средневековье Ингушетия отличалась высоким уровнем развития ювелирного искусства, известными центрами которого были Эгикал, Эрзи, Цори, Евлой и др. Вайнахские драгоценности изготавливались из золота и серебра, любопытно, что по сей день вайнахи предпочитают золотые украшения. Не менее искусно выполнялись вайнахскими мастерами работы по созданию великолепного боевого снаряжения и лошадиного убранства, отделанного серебром.

Вайнахи были признаны лучшими мастерами-оружейниками (боевое оружие, кинжал, клинки, щиты – изготовленные из дерева и покрытые кожей, луки и стрелы). Холодное боевое оружие чеченцев славилось во всем Кавказе, как самое лучшее. Помимо прочего, вайнахские мастера производили также и сельско-хозяйственное орудие – ножницы для стрижки овец, ножи, серпы, косы, котлы и др.

Важным культурным наследием следует считать древние памятники вайнахской культуры: жилые помещения, полубоевые и боевые башни, склепы, молельни, восхищающие своей практичностью и художественным совершенством.

Среди башенных построек привлекают внимание камни, на которых высечены петроглифы в Чечне; они расположены по стенам зданий и отображают историю предков, религиозные верования и мировоззрение вайнахов. В декорации зачастую встречаются человекообразные фигуры и изображения солнца в различных вариациях.

Ремесло каменщика передавалось по наследству, а порой оно становилось родовым (фамильным) занятием. Вайнахские каменщики, известные своими самобытными традициями и занимающиеся этим ремеслом и за пределами родины, славились также как высококвалифицированные мастера резьбы по камню. Известны имена мастеров: Биек Харачоевский, Деци Лиянов, Дуг Ахриев, Хазби Цуров, Тартой Тарханов, Беркинхоевы, строитель Эрзинского комплекса - Янд и др.

На самом деле, не легко подробно обсудить искусство вайнахов в этом кратком введении. Экспонаты в каталоге дадут более конкретное представление о том компоненте кавказской культуры (или цивилизации), который включает прикладное искусство генетически родственных народов.

პროექტის განხორციელებაში თანადგომისა და მხარდაჭერისთვის მადლობას ვუხდით საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის მინისტრს მიხეილ გიორგაძეს, ხელოვნებისა და განათლების დეპარტამენტის დირექტორის მოადგილეს ირინე საგანელიძეს, საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორს გიორგი კალანდიას, საქართველოს პრემიერ-მინისტრის მრჩეველს გურამ ოდიშარიას, საქართველოს ეროვნული მუზეუმის დირექტორს დავით ლორთქიფანიძეს. საქართველოს ეროვნული მუზეუმის თანამშრომლებს: მიხეილ წერეთელს, მინდია ჯალაბაძეს, გულიკო კვანტიძეს, ირმა ოქრუაშვილს, გიორგი მამარდაშვილს, ნოდარ ახალკაცს, გურამ შარვაშიძეს, მამუკა ქაფიანიძეს, გიორგი ლალიძეს, სოფიო ებრალიძეს, ელენე ლუდუშაურს. ასევე მექა ხანგოშვილს და მერი ჭიჭინაძეს. განსაკუთრებულ მადლობას ვუხდით ჩეჩნეთის ეროვნული მუზეუმის თანამშრომელს აისეთ შიდაევას, თ. ს. მალსაგოვის სახელობის ინგუშეთის მხარეთმცოდნეობის სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორს მაგომეტ საგოვს და თანამშრომელს ჟამსარი ევლოევას. ასევე მალიქა მაგამადოვას, ლუიზა ბუზურკიევას, მალიქა ედელმეჟიდოვას, აფთი ბისულთანოვს, იბრაგიმ არსანოვს, ბორის ხარსიევს, რუსლან ტიბოევს, ილეზ მათიევს, მიქაილ ხამხოევს და აბდულლაჰ ბერსაევს.

Thanks for the standing with us and supporting us the minister of Culture and Monument Protection of Georgia, Mikheil Giorgadze; deputy director of the Department of Art and Education, Irine Saganelidze; director of the Georgian State Museum of Theatre, Music, Cinema and Choreography, George Kalandia; advisor to the Prime Minister Guram Odisharia; director of the Georgian National Museum, Davit Lortkipanidze. As the staffs of the Georgian National Museum: Mikheil Tsereteli, Mindia Jalabadze, Guliko Kvantidze, Irma Okruashvili, Giorgi Mamardashvili, Nodar Akhalkaci, Guram Sharvashidze, Mamuka Kapianidze, Giorgi Laghidge, Sophio Ebralidze, and Elene Ghudushauri. Also like to thank Meka Khangoshvili and Mery Chichinadze. Special thanks us the staff of the National Museum of Chechnya Aiset Shidaeva, Director of the T. Kh. Malsagov State Ethnographic Museum of Ingushetia Magomet Sagov and us the staff Zhamsari Evloeva. Also Malika Magamadova, Luiza Buzurkueva, Malika Edelmezhidova, Apti Bisultanov, Ibragim Arsanov, Boris Kharsiev, Ruslan Tiboev, Ilel Matiev, Mikail Khamkhoev and Abdullah Bersaev.

Выражаем благодарность всем, кто поддержал и помог осуществлению проекта: министру культуры и охраны памятников Грузии Михаилу Гиоргадзе; заместителю директора департамента искусства и образования Ирине Саганелидзе; директору государственного музея театра, музыки, кино и хореографии Грузии Георгию Каландия; советнику премьер-министра Гураму Одишария; директору национального музея Грузии Давиду Лордкипанидзе. Сотрудникам национального музея: Михаилу Церетели, Миндии Джалабадзе, Гулико Квантидзе, Ирме Окруашвили, Георгию Мамардашвили, Нодару Ахалкаци, Гураму Шарвашидзе, Мамуке Капианидзе, Георгию Лагидзе, Софию Эбралидзе и Елене Гудушаури. А так же Меке Хангошвили и Мери Чичинадзе. Особую благодарность выражаем сотруднице национального музея Чечни Айсет Шидаевой, и директору Ингушского государственного музея краеведения им. Т.Х. Мальсагова Магомету Сагову и сотруднице того же музея Жамсаре Евлоевой. А так же Малике Магамадовой, Луизе Бузуркиевой, Малике Эделмежидовой, Апти Бисултанову, Ибрагиму Арсанову, Борису Харсиеву, Руслану Тибоеву, Ильясу Матиеву, Микаилу Хамхоеву и Абдулле Берсаеву.

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

GEORGIAN NATIONAL MUSEUM

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МУЗЕЙ ГРУЗИИ

ახალუხი (ბეშმეთ). ბამბა

Beshmet. Cotton
Бешмет . Хлопок

მამაკაცის პერანგი. ბამბა

Men's shirt. Cotton
Мужская рубашка. Хлопок

მამაკაცის წინდა. შალი

Men's socks. Wool
Мужские носки. Шерсть

მამაკაცის საცვალი. ბამბა

Men's underwear. Cotton
Мужское нижнее белье. Хлопок

ქისტური ჩოხა, ჩერქეზკა. შალი. XXს. I ნახ.

Kist coat ("cherkeska"). Wool. Early 20th century
Кистинская Черкеска. Шерсть. Первая половина XX века

ქალის ზედატანი (ქოჩ). ტაფტა

Women's outerwear (koch). Taffeta

Женская верхняя одежда (Коч). Тафта

ქალის შარვალი (ხეჩი). ტაფტა, ბამბა

Women's pants (khach). Taffeta, cotton

Женские брюки (Хач). Тафта, хлопок

ქალის ქისტური ჩოხა. ბამბა, აბრეშუმი, ვერცხლი. XXს. I ნახ.

Women's Kist dress (chokha). Wool, silk, silver. Early 20th century
Кистинское женское платье. Шерсть, шелк, серебро. Первая половина XX в.

ბოხჩა საკერავი ძაფისა და ნემსისათვის. ბამბა. გროზნო. XXს. I ნახ.

Needle pouch and sewing threads. Cotton. Grozny. Early XX century

Кисет для игл и швейных ниток. Хлопок. Грозный, первая половина XX века

ქალის თავსაბურავი (ჩუხთა).
შატოი. ბამბა, ტაფტა. XXს. I ნახ.

Women's headwear (Chuhtha).
Cotton, taffeta. Shatoi. Early XX century

Женский головной убор.
(Чухта). Хлопок, тафта. Шатой. Первая половина XX века

მამაკაცის მაღალყელიანი წინდა.
შალი. შატოი. XXს. I ნახ.

Men's long socks. Wool. Shatoi.
Early XX century

Мужские высокие носки.
Шерсть. Шатой. Первая половина XX века

მამაკაცის შარვალი (მეში ხეჩ). შალი. შატოი. XXს. I ნახ.

Men's trousers (meshi khech). Wool. Shatoi. Early XX century

Мужские брюки (Меши Хеч). Шерсть, Шатой. Первая половина XX века

ჩეჩენეთი. XX ს. I ნახევარი
Chechnya. Early 20th Century
Чечня. Первая половина XX века

ხის კაობა
Wooden mug
Деревянные кружка

ხის სკამი
Wooden chair
Деревянный стул

ხის კოვზები
Wooden spoons
Деревянные ложки

ხის ქაფქირი
Wooden chair
Деревянная шумовка

ვაინახური იარაღი. XIX ს - XX საუკუნის დასაწყისი
Weapons Vainakh. XIX century - early XX century
Оружие вайнахов. XIX в – начала XX века

ხმალი
Checker
Шашка

დამზაჩა
Pistol
Пистолет

ქეჩა. მატყლი. ჩეჩნეთი. 1968
Mat. Wool. Chechnya. 1968
Войлок. Шерсть. Чечня. 1968

ჩეჩნური ხანჯალი
ქართული ტარით და ქარქაშით.
ეკუთვნის ბაბუა ნიკლაურს,
რომელმაც 1958 წელს
გადასცა მუზეუმს

Chechen dagger with
Georgian handle and scabbard.
Donated to the Museum
by craftsman Babua Tsiklauri in 1958

Чеченский кинжал
грузинской ручкой и ножнами.
Собственность Бабуа Циклаури,
который в 1958 году передал музею

სელოვნების სასახლე

Art Palace

Дворец Искусства

ჩეჩენი მამაკაცის პორტრეტი.
ტილო, ზეთი. 90X64 სმ.

Portrait of chechen man.
Canvas, oil. 90X64 cm.

Портрет чеченца.
Холст, масло. 90X64 см.

18

ფრიდრიხ ფრიში. გროზნოს სიმაგრე. გენერალ ერმოლოვის მიწური.
ზომა: 30x47 სმ. ზუგდიდის დადიანების სასახლეები

Frederic Frisch. A fortress of Grozny. Mud-hur of general Ermolov. Size: 30x47cm. Dadiani Palaces of Zugdidi.

Фредерик Фриш. Крепость Грозненский. Хата генерала Ермолова. Размер: 30x47см. Дворцы Дадияни в Зугдиди

ფრიდრიხ ფრიში. გაცილება ეტლით ჩერვლენნაიაში. (ჩეჩნეთი). 24 ოქტომბერი. ქალაქი, აკვარელი. ზომა: 36x50 სმ. ზუგდიდის დადიანების სასახლეები.

Frederic Frish. Seeing off to Chervlennaya by a cab. (Chechnya). 24 October. Paper, watercolor. Size: 36x50. Dadiani Palaces of Zugdidi

Фредерик Фриш. Проводы в Червленную в конном экипаже. (Чечня). 24 октября. Бумага, акварель. Размер: 36x50. Дворцы Дадияни в Зугдиди

ფრიდრიხ ფრიში. ჩერვლენნაიას სადგური. ღამის გასათევი. (ჩეჩნეთი). 23 ოქტომბერი. 1810. ქალაქი, აკვარელი. ზომა: 34x50 სმ. ზუგდიდის დადიანების სასახლეები.

Frederic Frish. A station Chervlennaya, lodging. (Chechnya). 23 October. 1810. Paper, watercolor. Size: 34x50. Dadiani Palaces of Zugdidi

Фредерик Фриш. Станция Червленная, жилье. (Чечня). 23 октября. 1810. Бумага, акварель. Размер: 34x50. Дворцы Дадияни в Зугдиди

ფოტოები გადაღებულია 1986-1988 წლებში ინგუშეთში ისტორიულ დოკუმენტურ ფილმზე - „კავკასიის შემოვლითი რკინიგზის კვალდაკვალ“ მუშაობისას. ფილმის ავტორი და ექსპედიციის ხელმძღვანელი იყო მირიან ხუციშვილი - საქართველოს ეროვნული მუზეუმის კინოვიდეო ფონდის ექსპერტ-კონსულტანტი.

მათი მასპინძლები იყვნენ შაბაზგირ ბუზურთანი და ალი ალიევის ოჯახები. ფილმის გადაღება მიმდინარეობდა სოფელ ბელგანში, თარგიმში, ვოვნუშკში, ერზიში, ეგიკალში, ჯეირახში და სხვ.

Photos taken in 1986-1988 during the filming of historical documentary “Following the Caucasian Passing Railroad” in Ingushetia. Mirian Khucishvili, an expert consultant of the kinovideo fund of the Georgian National Museum, was director of the film and head of the expedition.

Their hosts in Ingushetia were the families of Shabazgir Buzurtani and Ali Aliyev. Filming took place in many villages, including in Belgan, Targim, Vovnushki, Erzi, Egikal, and Jeirakh.

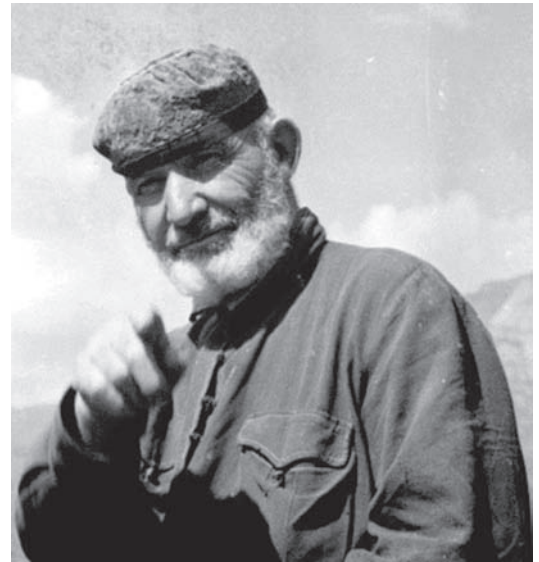
Фотографии 1986–1988 гг. сняты в Ингушетии во время съемок историко-документального фильма «По следам Кавказской перевальной железной дороги». Автором этого фильма и руководителем киноэкспедиции был эксперт-консультант кино-видео фонда Национального музея Грузии Мириан Хуцишвили

Хозяинами принимавших семей в Ингушетии были Бузуртан Шабазгири и Алиев Али. Фильм снят в селениях Белгани, Таргим, Вовнушки, Эрзи, Эгикал, Джейрах и др.

შაბაზგირ ბუზურთანი
ექსპედიციის წევრებთან ერთად. ეგიკალი

Shabazgir Buzurtan with
the members of expedition. Egikal
Шабазгир Бузуртан
с участниками экспедиции. Эгикал

შაბაზგირ ბუზურთანი
(ევლოევების გვარდან)

Shabazgir Buzurtan (from the Evloev clan)
Шабазгир Бузуртан (из рода Евлоевых)

აული თარგიმი. ასას ხეობა
Targim Aul. Asa Gorge
Аул Таргим. Асинское ущелье

აული ერზი
Erzi Aul
Аул Эрзи

ეგიკალი
Egikal
Эгикал

ვოვნუშკი
Voynushki
Вовнушки

ალიევების კოშკი
The Aliyev Tower
Башня Алиевых

თხოზა-ერდი
Tkhoba-erdi
Тхаба-ерды

სალოცავი — მიათცელი
The shrine (temple) – Miattsel
Храм – Мятцел

მ. ხუციშვილი მასპინძლებთან
M. Khutsishvili with his hosts
М.Хуцишвили вместе с хозяевами

დმიტრი ერმაკოვის
ფოტოკოლექცია
1870 - 1916

Photo collection
of Dmitry Ermakov
1870 - 1916

Фото коллекция
Дмитрия Ермакова
1870 - 1916

22

ჩეჩენი მამაკაცი
Chechen man
Чеченец

ჩეჩენი ქალი
Chechen women
Чеченка

ინგუში. ვლადიკავკაზის შემოგარენი
Ingush. Outskirts of Vladikavkaz
Ингуш. Окрестности Владикавказа

ჩეჩენი ქალები

Chechen womens

Чеченки

ჩეჩენური ოჯახი

Chechen family

Чеченская семья

ჩეჩენი ქალი ალიევა ვოზდვიჟინსკოედან

Chechen Alieva from Vozdvizhinskoe

Чеченка Алиева из Воздвижинского

ჩეჩენი ქალი
Chechen women
Чеченка

გორშელტი, ტ. კავკასიელები ჩანახატებში.

გამომცემლობა დიდი თავადის ბ. მიხეილის ქ. 1895 წ.

Caucasian hiking drawings by T. Gorshelt. Edition of the Grand Duke, G. Mikhailovich. 1895
Горшельт, Т. Кавказские походные рисунки. Издание Великого князя Г. Михайловича. 1895 г.

ჩეჩენი ბავშვები
Chechen children
Чеченские дети

ჩეჩენეთის აული
Chechen village
чеченский аул

ჩეჩენი ნაიბები
(სამხედრო მეთაურები)
Chechen Naibs
(Troop leaders)
Чеченские наибы
(Предводители войска)

ჩეჩენების გამოყენებით-დეკორატიული
სელოვნება

CHECHENS DECORATIVE
APPLIED ART

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ
ИСКУССТВО ЧЕЧЕНЦЕВ

ჩეჩენეთის რესპუბლიკის ეროვნული მუზეუმი
National Museum of the Chechen Republic
Национальный музей Чеченской Республики

ეროვნული კაბა. XX ს. დასაწყისი
Traditional dress. Early XX century
Национальное платье. Начала XX века

ყელსაბამი. ვერცხლი. XIX ს.
Necklace. Silver. XIX c.
Колье. Серебро. XIX в.

ჩაფრასტები და ქალის ნაციონალური ქამარი. ფილიგრანი.
ფირუზი, მოოქროვილი. XX ს. დასაწყისი

Breastplates and national women's belt. Filigree.
Turquoise, gilding. Early XX century
Нагрудники и женский национальный пояс.
филигрань. Бирюза, позолота. Начала XX века

სამკერვალო ნივთების შესანახი ბოხჩის სამაგრი ნემსები. ვერცხლი. XIX ს. I ნახევარი
Needles for bundle of sewing items. Silver. I Early XIX century
Заколки сумочек для швейных принадлежностей. Серебро. I половина XIX века

ადრეული რკინის ეპოქის საგნები. კურჩალოვის, ახკინჩუ-ბორზოევის და ნოვოგროზნენსკის სამარხები. X ს. ჩვ.წ. აღ-მდე - V ს. ჩვ. წ.

Early Iron Age items. Kurchaloy, burial grounds of Akhkinchu-Borzoevsky Novogroznensky X c. n.e. - V c. AD
Предметы эпохи раннего железа. Курчалоевский, Ахкинчу-борзоевский, Новогрозненский могильники. X в. до н. э. - V в. н. э.

სარმატის პერიოდის ნივთები. (გალაითის, ნოჯაი-იურთის და ხანკალის სამარხებიდან). III ს ჩვ.წ.აღ-მდე - IV ს ჩვ. წ.

Objects of the Sarmatian Period. (Burial grounds of Galait, Nozhai-Yurt and Khankali). III c. n.e. - IV c. AD
Предметы сарматского периода. (Галайтинский, Ножай-юртовский и Ханкалинский могильники). III в. до н.э. - IV в. н. э.

მუსიკალური ინსტრუმენტები:
Musical Instruments:
Музыкальные инструменты:

1. დეჩაგ-ფონდარ - ხის ფანდური
Dechag-phondar - Balalaika
Дечаг-фондар - Балалайка
2. შედაგაშ - სალამურები
Shedagash - Flutes
Шедагаш - Свирели
3. ქეხათ-ფონდარ - გარმონი
Qexat-phondar - Accordion
Кехат-фондар - Гармоника
4. ჭონდარგ - ვიოლინო
Chondarg - Violin
Чондарг - скрипка
5. ადფონდარ - კონტრაბასი
Jadphondar - Contrabass
Иадфондар - Контрабасс

ცეკვა. ავტორი რუსლან იახიხანოვი

Dance. Author Rustam Yakhikhanov

Танец. Автор Рустам Яхиханов

გვიანდელი შუა საუკუნეების საბრძოლო აღჭურვილობა. XII - XVII სს

Weapons of the Late Medieval Age. XIII - XVII centuries

Предметы вооружения эпохи позднего средневековья. XIII - XVII вв

სადენთეები. რქა, ძვალი, რკინა, ვერცხლი, მოოქროვილი. XIX ს

Gunpowder horns and tools. Horn, bone, iron, silver, gilding. XIX c

Нагруски. Рог, кость, железо, серебро, позолота. XIX в

ცხენის აღკაზმულობა:
თეკა, უნაგირი, უზანგები,
სამკერდე, ლაგამი

Horse equipment:
Felt, saddle, stirrup,
breastplate, bridle

Конская амуниция:
Подседельник, седло,
стремя, подперсье, узда

საბრძოლო ჯავშანი.
ლითონი, შენადნობი. XVI - XVII სს

Armor. Metal, forging.
XVI - XVII centuries

Боевые доспехи.
Металл, ковка. XVI - XVII вв

ქალამნები.
დათრიმლული ტყავის უხეში
ნაკეთობა. XIXს. II-III ნახ.

Boots.
Rough skin tanning.
II-III Early XIX century

Поршни.
Сырая кожа грубой
выделки. II-III половина XIXвека

ილეს ტატაევი
ILES TATAEV
ИЛЕС ТАТАЕВ

მაგომედ ისემბაევი
MAGOMED ISEMBAEV
МАГОМЕД ИСЕМБАЕВ

მოვლადი ილიასოვი MOVLADI ILYASOV МОВЛАДИ ИЛЯСОВ

ნურლან და ზაურბექ უსმანოვი
NURLAN AND ZAURBEK USMANOVS
НУРЛАН И ЗАУРБЕК УСМАНОВЫ

დიზაინერები ლაურა და მედნი არჯიევი (LAURA & MEDNI)
Designers Laura and Medni Arzhiev (LAURA & MEDNI)
Дизайнеры Лаура и Медни Аржиевы (LAURA&MEDNI)

სანიღჳუსანი ბიცირაევი
SAIDHUSEIN BICIRAEV
САЙДХУСЕЙН БИЦИРАЕВ

ჩეჩნეთი
Chechnya
Чечня

ლოცვა
Prayer
Молитва

ზამირ იუშაევი
ZAMIR YUSHAEV
ЗАМИР ЮШАЕВ

ვზაში
On the way
В пути

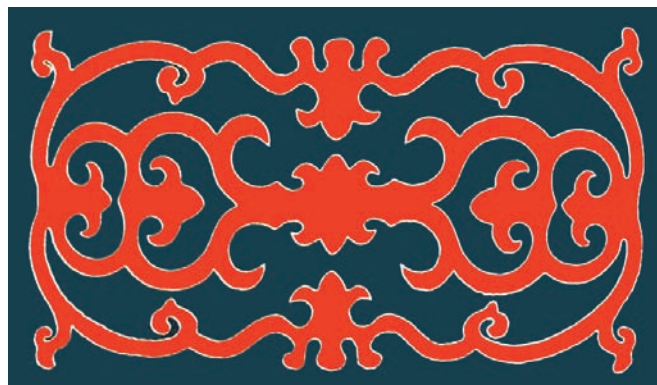

ნაკითხავი წიგნი
Un-read book
Непрочитанная книга

ინგუშების დეკორატიულ-გამოყენებითი
ხელოვნება

INGUSH DECORATIVE
APPLIED ART

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ
ИСКУССТВО ИНГУШЕЙ

თ.ხ.მალსაგოვის სახელობის
ინგუშეთის მხარეთმცოდნეობის სახელმწიფო მუზეუმი
The T.Kh. Malsagov State Ethnographic Museum of Ingushetia
Ингушский государственный музей краеведения им.Т. Х. Мальсагова

ჩაფრასტები და ქალის ნაციონალური ქამარი.
ფილიგრანი, ჭედურობა, გრანულირება.
ვერცხლი, მოოქროვილი. XIX ს. - XX ს. დასაწყისი

Breastplates and national women's belt.
Filigree, forging, granulation.
Silver, gilding. XIX c. - early XX century

Нагрудники и женский национальный пояс.
Филигрань, ковка, зернь.
Серебро, позолото. XIX в. - начала XX века

საყურეები. ყვითელი ლითონი.
VIII-IX სს წ. წ. აღ-მდე

Earrings. Yellow metal.
VIII-IX centuries BC

Серьги. Жёлтый металл.
VIII-IX вв до н. э.

ცივი იარაღი. სპილენძი, ტყავი, ფოლადი. XIX საუკუნის დასაწყისი
 Cold weapon. Brass, leather, steel. Begin of XIX century
 Холодное оружие. Латунь, кожа, сталь. Начала XIX в.

მამაკაცის ჩოხის ქამარი. ვერცხლი, ტყავი. XIX საუკუნის დასაწყისი
 Men's belt. Silver, leather. Begin of XIX century
 Мужские пояс. Серебро, кожа. Начала XIX в.

კალოის შერკინება ნართებთან.
 ავტორი სოჟ-ახმედ იმაგოჯევი

Kaloya's fight with Nartians.
 Author Khozh-akhmed Imagozhev
 Битва Калоя с нартами.
 Автор Хож-Ахмед Имагожев

სარმატი ქალი.
 ავტორი სოჟ-ახმედ იმაგოჯევი

Sarmatka woman.
 Author Khozh-akhmed Imagozhev
 Сарматка.
 Автор Хож-Ахмед Имагожев

ლუმელი (მაყალი). II-I ათასწლეული ჩვ. წ. ა. ქ. მაგასი
 Firepan. C. Magas. II-I centuries BC
 Жаровня. II-I тысячелетия до н.э. Г. Магас

სპილენძის ჭურჭელი. XIX - XXს-ის დასაწყისი
 Copper utensils. XIX – XX centuries
 Медная посуда. XIX - начало XX века

მტკვარ-არაქსის კულტურის კერამიკული ჭურჭელი.
 IV-III ათასწლეული ჩვ. წ. ა.

Ceramic vessels. Kura-Araxes culture.
 IV-III millennium BC
 Керамические сосуды Куро-Аракской культуры.
 IV-III тысячелетия до н.э.

ირანული ტიპის ბრინჯაოს საცეცხლურები. XI-XII სს
 Iranian bronze censers. XI-XII centuries
 Иранские бронзовые курьльницы. XI-XII вв

ალანური კულტურის უნიკალური არტეფაქტები. მოოქროვილი ლითონი. VIII-IX სს ჩვ. წ. აღ-მდე
 Unique artifacts. Alanian culture. Metal with gilding. VIII-IX centuries BC
 Уникальные артефакты Аланской культуры. Металл с позолотой. VIII-IX вв до н. э.

სკვითური და ალანური პერიოდის ცივი იარაღი. ორსახელურიანი ხანჯლები, დანები, ხმლები და ქამარი

Cold arms of the Alanian and Scythian period
 Handed daggers, knives, saber, sword and belt
 Холодное оружие Скифского и Аланского периода. Двуручные кинжалы, ножи, меч, сабля и пояс

ბრინჯაოს არწივის ფიგურა მთიანი ინგუშეთის, არმხის ხეობის ერზოთა კოშკური დასახლებიდან თარიღდება არაბ-ხაზართა ომის პერიოდით, რომელიც ეკუთვნის მთიანი ინგუშეთის, არმხის ხეობის „ერზო“ კოშკების დასახლებას. ნივთის სხეულზე შენარჩუნებულია სპილენძისა და ვერცხლის ნაჭდევების კვალი. არწივის კისერს ამჟღავნებს არაბული წარწერა: „სახელითა ღვთისათა, მოწყალისა მწყალობელისა, ღმერთმა დალოცოს იგი. ეს არის ის, რაც ბრძანა სულეიმანმა. დიდება ალაჰს, ჭეშმარიტს. ას ხუთი წელი.“ 105 წელი ხიჯრის შეესაბამება VII საუკუნის დასაწყისს. დღესდღეობით ფიგურა ინახება ერმიტაჟის მუზეუმში სანკტ-პეტერბურგში

Weapons of the Alanian and Scythian Period. Hand daggers, knives, saber, sword and belt. The bronze figure of the eagle dates back to the Arab-Khazar wars for the Tower in the Arzi Aramhinskom settlement (Gorge Mountain, Ingushetia). On the body of the vessel are traces of silver and copper inlays. On the neck of the eagle is an Arabic inscription: "In the name of God, Most Gracious, Most Merciful. God bless him. Here is what Suleiman ordered to be done. Thank God true. Year 105." Early VIII century. Today, this figure is kept in The Hermitage in St. Petersburg.

Бронзовая фигура орла относится ко времени арабо-хазарских войн из башенного поселения Арзи в Арамхинском ущелье Горной Ингушетии. На тулове сосуда сохранились следы инкрустации серебром и медью. На шее орла арабская надпись: «Во имя Бога, Милостивого, Милосердного. Да благословит его Бог. Вот что приказал изготовить Сулейман. Слава Богу истинному. Год сто пятый». 105 год Хиджры соответствует началу VIII в. На сегодня данная фигура находится в гос. Эрмитаже в г. Санкт-Петербурге

ზინა ინარკიევა
ZINA INARKIEVA
ЗИНА ИНАРКИЕВА

ფატინა ჩერგიშვილი
FATIMA CHERGIZOVA
ФАТИМА ЧЕРГИЗОВА

აჰმედ შადიევი - თევზის ტყავის დამუშავების უნიკალური ტექნოლოგიის ავტორი, გამომგონებელი და მენარმე. თევზის ტყავისგან დამზადებული მისი ორიგინალური ნამუშევრები ცნობილია ევროპაში, ჩილეში, კანადაში, ისრაელში, ყაზახეთში და სხვ.

Ahmed Shadiev – entrepreneur and inventor of the unique technology of processing fish skins. His original products made from fish leather are popular throughout the world-including Europe, Canada, China, Chile, Israel and Kazakhstan.

Ахмед Шадиев - изобретатель уникальной технологии выделки рыбьей кожи, предприниматель. Его оригинальные изделия пользуются популярностью по всей Европе, а так же в Канаде, Китае, Чили, Израиле, Казахстане и т. д.

მაგომედ-ბაშირ
ოზდოევი

MAGOMED-BASHIR
OZDOEV

МАГОМЕД-БАШИР
ОЗДОЕВ

ზელიმხან
ესმურზიევი

ZELIMKHAN
ESMURZIEV

ЗЕЛИМХАН
ЭСМУРЗИЕВ

დღესასწაული

Holiday
Праздник

საუბარი

Conversation
Беседа

გადასახლება. ბ. შ. საგოვი

Eviction. B. SH. Sagov
Выселение. Б. Ш. Сагов

მარტოხელა მხედარი. მურატ პოლონკოევი

Lone rider. Murat Polonkoyev
Одинокий всадник. Мурат Полонкоев

ქისტების დეკორატიულ-გამოყენებითი
ხელოვნება

KIST DECORATIVE
APPLIED ART

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ
ИСКУССТВО КИСТИНЦЕВ

პანკისში ხისგან ძირითადად ამზადებენ ავეჯს და კარ-ფანჯარას. წინათ აქ ხისგან სახლებსაც აშენებდნენ. პანკისელ ქისტებში კარგად არის შემონახული ვაინახთა ხეზე კვეთის ტრადიციები, რაც ნათლად ჩანს მათ მიერ მოჩუქურთმებულ და მოხატულ ხის ნივთებზე. თავის მხრივ, ერთობ საინტერესოა ქართული ხელოვნების გავლენით შექმნილი ქართულ-ქისტური სინთეზური ხასიათის ნიმუშები.

მატყლის წარმოებიდან ვაინახებში პოპულარული იყო ნაბდის დამზადება. საუკეთესო ხარისხის ნაბადი წყალგაუმტარი, მსუბუქი და თხელი უნდა ყოფილიყო. ვაინახურ ნაბადსაც ყველა ეს თვისება გააჩნდა. ჩეჩნეთ-ინგუშეთში ნაბდების დამზადებისა და რეალიზაციის ცნობილი ცენტრები იყო ჩეჩენ-აული, სტარი-იურთი, ხარაჩოი, ბელგათოი და ა.შ. XIX - XX ს.ს. ანდიური ნაბდების სახელით ცნობილი ჩეჩნური ნაბდები ანდიურთან ერთად ერთ-ერთ საუკეთესო იყო მთელ კავკასიაში. ქისტები დღემდე ამზადებენ მაღალი ხარისხის ნაბდებს პანკისში.

ნაბადი მოთელილი მატყლისგან კეთდება. ის წინ გახსნილი მთლიანი წამოსასხამია, რომელიც კავკასიელ ხალხთა ეროვნული კოსტუმის ერთ-ერთ ელემენტს წარმოადგენს. აქვს მთლიანი ზურგი და კალთები, ღრმად ამოღებული ყელი და განიერი მხრები, დანიშნულების მიხედვით მზადდება მოკლე ან გრძელი, მსუბუქი ან მძიმე, დაბალ ან მაღალხაოიანი ნაბდები. XIX საუკუნეში საუკეთესო ხარისხის ნაბდის წარმოებით ჩრდილოეთ კავკასიაში განთქმული იყო ჩეჩნეთ-ინგუშეთი, ყაბარდო, ჩერქეზეთი, დაღესტნის მთიანეთი და ოსეთი, სამხრეთ კავკასიაში კი საქართველო.

ნაბდების დამზადების პროცესი, რასაც დაახლოებით ერთი თვე სჭირდება, ძალზე შრომატევადია და განსაკუთრებულ პროცედურებს საჭიროებს. დიდი მნიშვნელობა აქვს მატყლის ხარისხს. უმაღლესი ხარისხის მასალად ითვლება ბატკნის მატყლი, რომელსაც „კრაველს“ უწოდებენ; მეორე ხარისხისაა - შემოდგომის დედალი ცხვრისა და ჭედელას ნაპარსი, ხოლო გაზაფხულის მატყლი მესამე ხარისხისაა. ცხვრის გაპარსვის შემდგომ თვითნებულ ნაპარსს კვანძავენ. სახლში მიტანილ მატყლს ქალები შლიან, ბერტყავენ და ახარისხებენ. შემდეგ ცალ-ცალკე რეცხავენ და სპეციალურ დიდ ქვაბში ადუღებამდე მიყვანილ წყალში ათავსებენ; სანამ წყალი გაცივდება ქვაბს წყლის პირას დადგამენ, საიდანაც შემდეგ მატყლს ნაწილ-ნაწილ ამოიღებენ და საშუალო ზომის სპეციალურ ფიცარზე აწყობენ; მატყლს ურტყამენ კანგაცლილ ჯოხს და თან გამუდმებით ასხამენ წყალს; ასე რეცხავენ მანამ, სანამ სუფთა წყალი არ გაუფა.

ამის შემდგომ ხდება მატყლის დამუშავება: ნენვა (ყაჯდარ), ჩეჩვა (ალხდარ), დართვა (ჭავჭადარ), თუ დაფთილვა (ტარლბაჭარ). გრძელბუნვიანი ნაბდისთვის იყენებენ შემოდგომის მატყლს. სპეციალური საჩეჩელით (თხა ალხა იეხქ) გაჩეჩვისა და დაფთილვის მერე მას დიდი ზომის სპეციალურ ტახტზე ათავსებენ ტილოს ნაჭერზე, რომელიც კარგად ატარებს წყალს. კუთხეებს და ზედაპირს დაახლოებით 15 სმ სისქეზე თანაბრად შემოასწორებენ და ზემოდან საგულდაგულოდ ამხეფებენ ადუღებულ საპნიან წყალს. დღეს საპნის მაგივრად სარეცხის ფხვნილსაც იყენებენ, რაც მატყლს მეტ ბზინვარებას აძლევს. დასველების შემდეგ მატყლს გადაახვევენ და სამი-ოთხი ქალი წრიული მოძრაობით ერთდროულად შეუდგება მატყლის თელვას.

მოთელვის პერიოდში მასას ცხელი წყლით მსუბუქად ასველებენ. მოთელვის პროცესს დაახლოებით 2 საათი სჭირდება, თუმცა, ის შეიძლება რამდენიმე დღეც კი გაგრძელდეს რაც უფრო მეტად თელავენ, ნაბადი მით უფრო მსუბუქი, თხელი და გამძლე გამოდის.

მოთელვის პერიოდში თექას გაშლიან და სპეციალური რკინის ჯაგრისით ბენვი ამოჰყავთ (წინათ ამისთვის სელის ცოცხს იყენებდნენ). მოთელვის შემდეგ ის სქელი მაუდის ფორმას იღებს. მას გაშლიან და მზეზე აშრობენ. ამის შემდეგ დიდ ქვაბში წყალს ადუღებენ და შიგ სალბს აგდებენ; თუ შავი ფერის ნაბადი უნდათ, წყალში ხსნიან შავ საღებავსაც და უკვე მოთელილ თექას შიგ ათავსებენ. მას ნელ ცეცხლზე დაახლოებით ნახევარი დღის განმავლობაში ადუღებენ, მერე ამოიღებენ და ტახტზე ასწორებენ, წყლისგან რომ კარგად დაინრიტოს. ფორმა რომ არ შეეცვალოს თექას ფრთხილად პირქვე დაკიდებულს აშრობენ, ხოლო გაშრობის შემდეგ ხვეული ბენვის მისაღებად ხის ნებოთი ამუშავებენ. ოთხი ქალი მას გარდი-გარდმო დაიჭერს და სპეციალური ჯოხების თანაბარი დარტყმით ბენვი ამოჰყავთ. ამის შემდეგ გადააბრუნებენ, კარგად ჩამობერტყავენ და ასე პირქვე დაკიდებულს ისევ მზეზე დატოვებენ.

გაშრობის შემდეგ კიდევს სპეციალური მაკრატლით ასწორებენ, შიგნითა მხრიდან სასარჩულე ნაჭერს აკერებენ, ყელთან უკეთებენ თასმებს და ნაბადიც მზად არის. გასაყიდად და ყოველდღიური მოხმარებისთვის შავ ნაბდებს ამზადებენ, სასაჩუქრედ და სადღესასწაულოდ კი - თეთრს.

პანკისში დღემდე აქტუალურია თექის ნაწარმი: ხალიჩები, ქვეშავები, ინტერიერის აქსესუარები, შარფები, სამოსელი, სამკაულები და სხვა. გარდა იმისა, რომ ადგილობრივები მას ფარ-

თოდ იყენებენ თავიანთ ყოფაში, ის უცხოელ ტურისტებში დიდ ინტერესს იწვევს. დღეს სასუვე-ნირე დეკორატიული თექა უფრო აქტუალურია. დეკორატიული თექის დამზადების ტექნოლო-გია ნაბდისას ჩამოჰგავს. ამისთვის იყენებენ მაღალი ხარისხის მატყლს. ფორმისა და ორნამენ-ტის შერჩევა ხდება მათი დანიშნულების მიხედვით (კედლების მოსართავი, იატაკზე დასაფენი, საწოლზე გადასაფარებელი თუ სხვა). ადრე თექისთვის მატყლის შესაღებად მხოლოდ ბუნებ-რივ საღებავებს (ენდროს ფესვები, თუთუბო, ვაშლის ხის ქერქი, თუთის და ლედვის ფოთლები, კაკლის წენგო, გარეული თხილის ნაჭუჭი, ხახვის ფურცელი და ა.შ.) იყენებდნენ.

დღეს ბუნებრივი საღებავების მაგივრად თანამედროვე ხელოვნურ საღებავებს ხმარობენ, რადგან სუვენირებისთვის ის იმდენად მავნებელი არ არის; თუმცა, სამოსელისა და გადასაფარებ-ლებისთვის ქისტი ქალები ბუნებრივ საღებავებს იყენებენ. შეღებვისას მატყლს ჯერ შაბიან ხსნარში ათავსებენ, მერე კი საღებავში ჩაუშვებენ და ადუღებენ სასურველი ფერის მიღებამდე. შეღებილ მატყლს მზეზე აშრობენ, რაც მას ბზინვარებას ანიჭებს. გაშრობის შემდეგ მატყლს ახა-რისხებენ, სუვენირის დანიშნულების შესაბამისად. სხვადასხვა ფერის მატყლს მარლაზე ან ტუ-ლის ქსოვილზე ათავსებენ და ასწორებენ. ამის მერე კარგად დანამავენ ცხელი ადუღებული საპ-ნიანი წყლით და ხელის გულების ჰორიზონტალური მოძრაობით მსუბუქად თელავენ. მოთელვის პროცესის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია ნაწარმის დანიშნულებაზე. ნაწარმს საბოლოოდ მზე-ზე აშრობენ.

In Pankisi, furniture, doors and windows of most houses are made of wood. Earlier, those who resided here lived in wooden houses. Pankisi Kists have well preserved the Vainakh tradition of wood-carving, as demonstrated by the carved and painted local woodwork. In its turn, interesting are the works which represent a blend of the Georgian and Kist cultural elements created under the Georgian influence.

From the various sectors of wool manufacturing among the Vainakhs, the production of felt-cloaks (burka, verta) was and is still popular. The best quality felt-cloak should be waterproof, light and thin and the Vainakh burka possessed all these qualities. Chechen-aul, Srat-Yurt, Kharachoi, Belgatoi, et al, were the centers in Chechnya and Ingushetia known for the manufacturing and sale of such products. In the XIX - XX centuries, Chechen felt cloaks, also known as the “Andean” (as the Highlanders produced and sold their products through the nearest neighbors - the Andis) were recognized as one of the best in the Northeast Caucasus. The Kists still produce high-quality felt-cloaks in Pankisi today.

Burka, which represents a part of national garb of the peoples of the Caucasus, is made of felt and consists of a cape open at the front, with a full back and hemlines, deep neck cutout and broad shoulders. According to its function, it could be short or long, light or heavy, with low or high collar. In the 19th century, in the North Caucasus, high-quality felt-cloaks were produced in Chechnya, Ingushetia, Kabarda, Circassia, the Dagestan highlands, South Ossetia and in the South Caucasus –in Georgia.

The felt-making process, which takes about a month, is quite complex and laborious and requires special stages. The quality of wool is of great importance. The highest-quality material is lamb’s wool, known as caracul. Wool sheared in autumn is of second grade and spring wool is considered third quality. After shearing, the fibers are twisted into a knot, then transferred to a house where women unfold, whisk and sort them; then each fiber is washed separately. The wool is put in a large pot of water to soak before it is boiled. While the pot cools down, it is placed near water. The wool is taken out piece by piece and put on a medium-sized special board. The wool workers must continuously pour water and beat the wool with a rasped stick until absolutely clear water runs from under it.

Then the wool processing begins. This involves several stages: combing (qhajdar), carding (alkhdar), spinning (havdzdar), and roving (targhbaqar). Autumn wool is used for long-haired felt-cloaks. After treatment with a special comb (Tkha alkha iekhk) and roving, the wool is placed on a large bed on a piece of canvas that lets the water drain easily. The fibers are layered and, after straightening the corners and the surface (to about 15 cm thick), the material is sprinkled abundantly with boiled soapy water. Today, washing powder is also used instead of soap as it gives the wool a certain luster. The wet fibers are rolled and 3-4 women begin to press it simultaneously with circular motions while lightly spraying it with hot water.

This process takes about 2 hours, though it can sometimes last several days. The more the felt is worked, the better, thinner, lighter and durable it becomes. After pressing, the felt is unrolled and combed with a special iron comb (broom from flax stalks were used for this purpose in the past). As a

result, the raw material takes the form of a thick cloth, which is dried in the sun. After that, water is boiled in a dyeing pot with added sage. If a black-felt cloak is desired, black dye is added. To make the felt-cloak waterproof, the felted wool is simmered for about half a day before being taken out and straightened on a wooden bed to wring out all the water. To maintain the shape, the felt is dried thoroughly, upside down and is then treated with casein glue for a curled collar. Four women will hold it and strike it with special sticks to raise the fur; then they will turn it over and, after striking the felt again, leave it to dry in the sun.

When the felt is dried, they cut its edges with special scissors, the upper edges are cross-linked to form shoulders, and they hem the backing and sew the laces to the neck: the felt-cloak is ready! Black felt-cloaks are designed for both sale and daily use, and white felt-cloaks for festive days and gifts.

Felt products are still very popular today, including in the form of carpets, interior accessories, scarves, clothing, adornments, etc. It is widely used by the local population in everyday life, as well as being of great interest for foreign guests. Today, decorative felt souvenirs are popular.

The decorative felt-making technology is in many respects similar to the manufacturing process of felt-cloaks. In this case, high-quality wool is used. The selection of form of the ornament depends on the function of the production (wall carpets, bedspreads, rugs, etc.). In Pankisi of the past, exceptional natural dyes were used for dyeing wool (roots of madder, sumac, apple tree bark, the leaves of the mulberry and fig trees, the green shell of nut, the shell of wild hazelnut, onion husk etc.). Nowadays, instead of natural dyes, modern synthetic dyes are used since they are not harmful when used on souvenirs. However, for dyeing felt intended for clothes, bedspreads, etc., Kist women still use natural dyes. During dyeing, the fiber is placed first into the alum solution; then dipped and boiled in the dyeing pot until the desired color is obtained. The colored fiber is dried in the sun to get a special gloss, after which the wool is sorted according to planned use. The fiber of different colors is spread across gauze or tulle fabric and evened and is then sprinkled abundantly with hot soapy water and slightly pressed by hand. The duration of this process depends on the function of the products. After the felting process is over, the raw material is dried in the sun.

В Панкиси в основном изготавливают из дерева мебель, окна и двери для домов. Панкисские кистинцы заботливо сохранили вайнахские традиции резьбы по дереву, свидетельством чему служат украшенные резьбой и росписью местные изделия из дерева. В свою очередь, вызывают большой интерес созданные под влиянием грузинского искусства образцы изделий синтезного грузино-кистинского характера.

В области шерстяного промысла среди вайнахов большой популярностью пользовалось производство войлока, из которого изготавливают бурки. Бурки самого высокого качества отличались изяществом (тонкостью) и легкостью, и при этом были водонепроницаемы. Вайнахские бурки обладали всеми этими качествами. В XIX-XX вв. в Чечне и Ингушетии были известные центры по производству и реализации бурок: Чечен-Аул, Старый Юрт, Харачой, Белгатой и др. По свидетельству современников, бурки высоко оценивались на внешнем рынке. Нахские бурки, известные еще и под именем «андийских» (поскольку горцы изготавливали и сбывали свои изделия через ближайших соседей – андийцев) были признаны одними из лучших во всем северном Кавказе. Панкисские кистинцы по сей день занимаются промыслом высококачественных бурок.

Для изготовления бурки используется валяная шерсть; бурка – открытая спереди войлочная накидка с подкроенными и сшитыми плечами и глубоким вырезом для шеи. Она является одним из характерных элементов национального костюма кавказских народов. В соответствии с их функцией, бурки бывают: короткие или длинные, с низким или высоким ворсом, легкие или относительно тяжелые. XIX в. производством высококачественных бурок на северном Кавказе прославились Чечено-Ингушетия, Кабарда, Черкесия, Нагорный Дагестан и Осетия, а на южном Кавказе – Грузия.

Процесс изготовления бурки требует приблизительно 30 дней. Технология довольно сложная и трудоемкая и требует особых процедур. В первую очередь большое значение имеет качество шерсти: самым высококачественным материалом признана шерсть ягненка – известная как «каракуль». Шерсть второго сорта – грубошерстной породы овец осенней стрижки, она самая длинная, а шерсть весенней стрижки считается третьесортным сырьем. После стрижки шерсть от каждой овцы скручивают в узел, затем переносят в дом, где женщины их развязывают,

выбивают и сортируют, после чего стирают по-отдельности. Промытую шерсть помещают в специальный котел с доведенной до кипения водой и дают остыть. После этого шерсть достают из котла по частям и раскладывают слоями на специальную доску. Затем шерсть выбивают очищенной от коры деревянной палкой, постоянно поливая водой и так до тех пор, пока вода не станет чистой.

После этого приступают к обработке шерсти, включающей в себе несколько процедур: трепка (каждар), вычесывание (алхдар), прядение (хавздар) и сучение ровницы (таргбахар). Для бурки с длинным ворсом используют шерсть осенней стрижки. После обработки с помощью специальной чесалки (веник из стебельков льна) сырье раскладывают слоями на циновку, выравнивая по углам и на поверхности (около 15 см. толщины) и обильно обрызгивают кипяченной водой с мылом; хотя в наши дни для этого используют стиральный порошок, который придает шерсти специфический блеск.

Намочившуюся шерсть сворачивают в рулон и 3-4 женщины принимаются к уваливанию сырья круговыми движениями, при этом слегка обрызгивая его горячей водой. На этот процесс уходит примерно 2 часа, а иной раз он может длиться несколько дней: чем больше раз проделают процедуру, тем качественнее, тоньше, легче и прочнее получается войлок.

В ходе уваливания его разворачивают и расчесывают специальными железными чесалками (в прошлом для этого пользовались вениками из стебельков льна), после чего сырье принимает форму толстого сукна и его раскладывают и сушат на солнце. Вслед за тем, чтобы бурка не пропускала воду, материал кипятят полдня в специальном котле, на медленном огне, добавив в воду шалфея. Если хотят получить бурку черного цвета, в воду добавляют черного красителя. После того, как сырье прокипятится на медленном огне, его вынимают из котла и расправляют на широкой деревянной тахте, чтобы выцедить всю воду. Для сохранения формы войлок заботливо сушат «вниз головой», после чего его обрабатывают казеиновым клеем, для получения вьющегося ворса. Четыре женщины держат материал поперек и ритмично выбивают специальными палками, после чего переворачивают, еще раз выбивают и оставляют сушить на солнце.

После того, как он просохнет, его края подрежут специальными ножницами, верхние края сшивают, образуя плечи, подшивают подкладку и пришивают к шее шнуры: итак, бурка готова! На продажу и для ежедневного употребления изготавливают бурки черного цвета, а белые бурки предназначены для праздничных и подарочных случаев.

По сей день весьма актуальны войлочные изделия: ковры, аксессуары для интерьера, шарфы, одежда, украшения и др. Помимо того, что местные жители их широко используют в быту, на них также большой спрос среди иностранных туристов.

Сегодня в Панкиси сувенирные декоративные войлочные изделия более популярны. Технология изготовления декоративного войлока во многом схожа с технологией производства бурки. Для войлока используют высококачественную шерсть. Подбор формы и орнамента зависит от назначения будущей продукции (настенные ковры, покрывала, паласы и т. д.). В прошлом для окраски войлочной шерсти использовали исключительно природные красители (корни марены, сумах, кора яблони, листья тутовых и инжирных деревьев, зеленая оболочка ореха, скорлупа дикого фундука, луковая шелуха и т.д.). В наше время вместо природных используются современные, искусственные красители, поскольку они не вредоносны для сувениров. Однако, для окраски войлочного сырья, предназначенного для одежды, покрывал и т.д. кистинские женщины по-прежнему используют природные красители. При окраске шерсть помещают сперва в квасцовый раствор, а затем опускают в котел с красителем и прокипячивают до получения желаемого цвета. Окрашенную шерсть сушат на солнце для приобретения особого блеска. После сушки уже окрашенную шерсть сортируют, в соответствии с назначением сувениров шерсть различных цветов раскладывают на марлевую или тюлевую ткань и выравнивают, после чего обильно обрызгивают горячей водой с мылом и слегка вывешивают горизонтальным движением рук, при чем продолжительность этого процесса зависит от назначения конечной продукции. Завершив валяние, сырье сушат на солнце.

პანკისის ხეობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი
Pankisi Gorge Ethnographic Museum, Duisi village
Этнографический музей панкисского ущелья в селе Дуиси

მუზეუმის დამფუძნებელი
ხასო ხანგოშვილი
ფინანსური მხარდაჭერი
ახმეტის მუნიციპალიტეტი. 2012 წ.

Founder Museum
KHASO KHANGOSHVILI
Financial support from
the district municipality. 2012

Основатель музей
ХАСО ХАНГОШВИЛИ
Финансовая поддержка из
Ахметского муниципалитета. 2012 г.

54

56

შერიფ გუმაშვილი
SHERIF GUMASHVILI
ШЕРИФ ГУМАШВИЛИ

სალმან გაურგაშვილი
SALMAN GAURGASHVILI
САЛМАН ГАУРГАШВИЛИ

მუხამად გაურგაშვილი
MUKHMAD GAURGASHVILI
МУХМАД ГАУРГАШВИЛИ

ახიად გაურგაშვილი
AKHIAD GAURGASHVILI
АХИЯД ГАУРГАШВИЛИ

ბაშირ მაჩალიკაშვილი
BASHIR MACHALIKASHVILI
БАШИР МАЧАЛИКАШВИЛИ

რამაზ ხანგოშვილი
RAMAZ KHANGOSVILI
РАМАЗ ХАНГОШВИЛИ

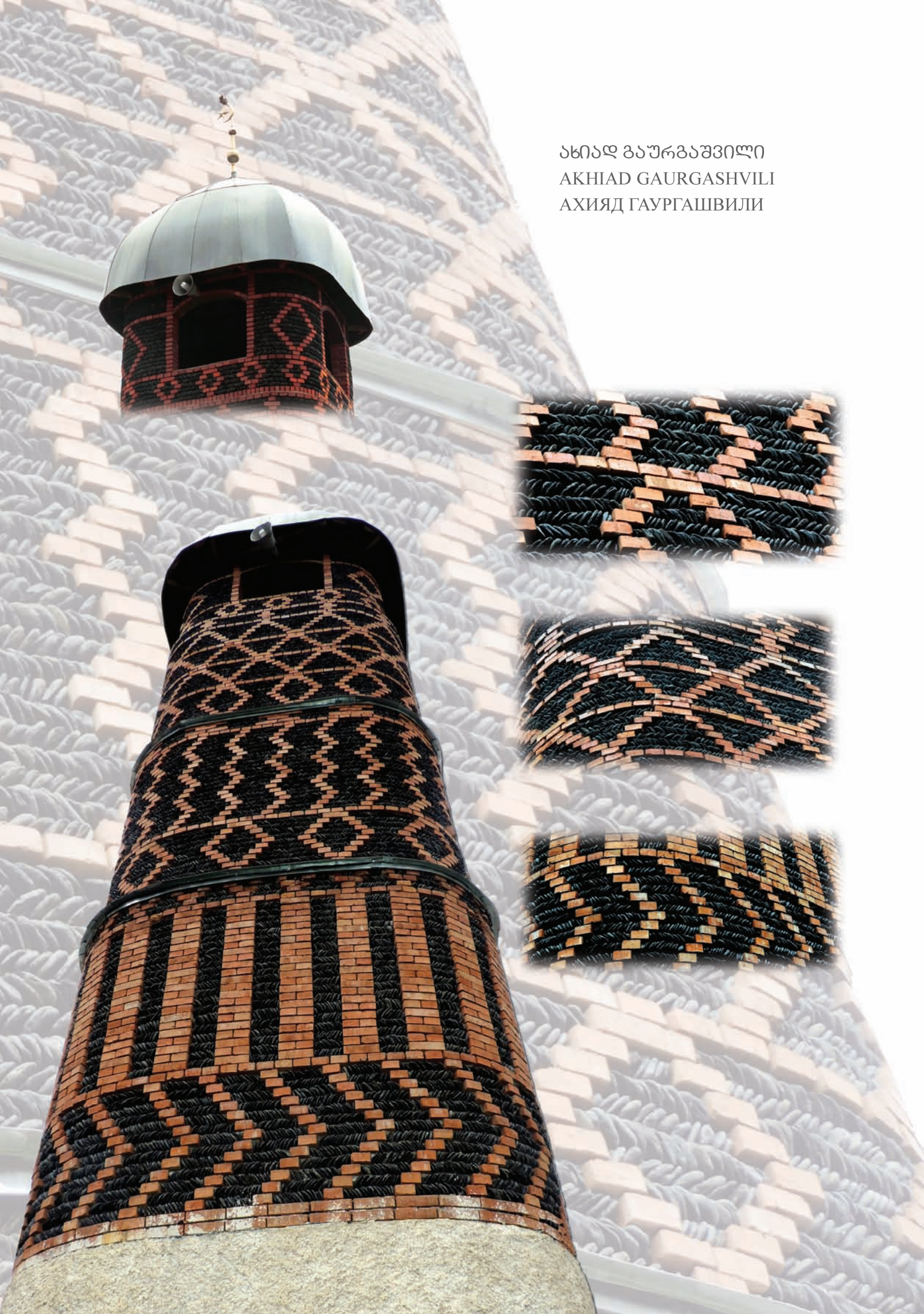
შოთა ცატიაშვილი
SHOTA TSATIASHVILI
ШОТА ЦАТИАШВИЛИ

ისრაილ ფარეულიძე
ISRAIL PHAREULIDZE
ИСРАИЛ ПАРЕУЛИДZE

ახიად გაურგაშვილი
AKHIAD GAURGASHVILI
АХИЯД ГАУРГАШВИЛИ

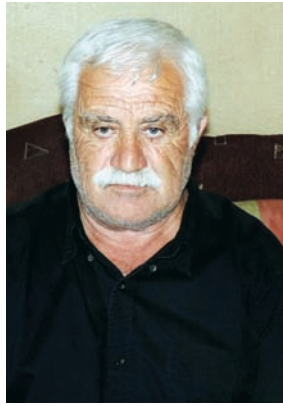
მუხმად ბაღაკაშვილი
MUKHMAD BAGHAKASHVILI
МУХМАД БАГАКАШВИЛИ

ჯუმბერ ცისკარიშვილი
ZHUMBER TSISKARISHVILI
ДЖУМБЕР ЦИСКАРИШВИЛИ

რამაზ მარგოშვილი
RAMAZ MARGOSHVILI
РАМАЗ МАРГОШВИЛИ

აბდულ ბაღაკაშვილი ABDUL BAGHAKASHVILI АБДУЛ БАГАКАШВИЛИ

ასლანბექ ბაღაკაშვილი
ASLANBEQ BAGHAKASHVILI
АСЛАНБЕК БАГАКАШВИЛИ

ზიზი ქავთარაშვილი
ZIZI KAVTARASHVILI
ЗИЗИ КАВТАРАШВИЛИ

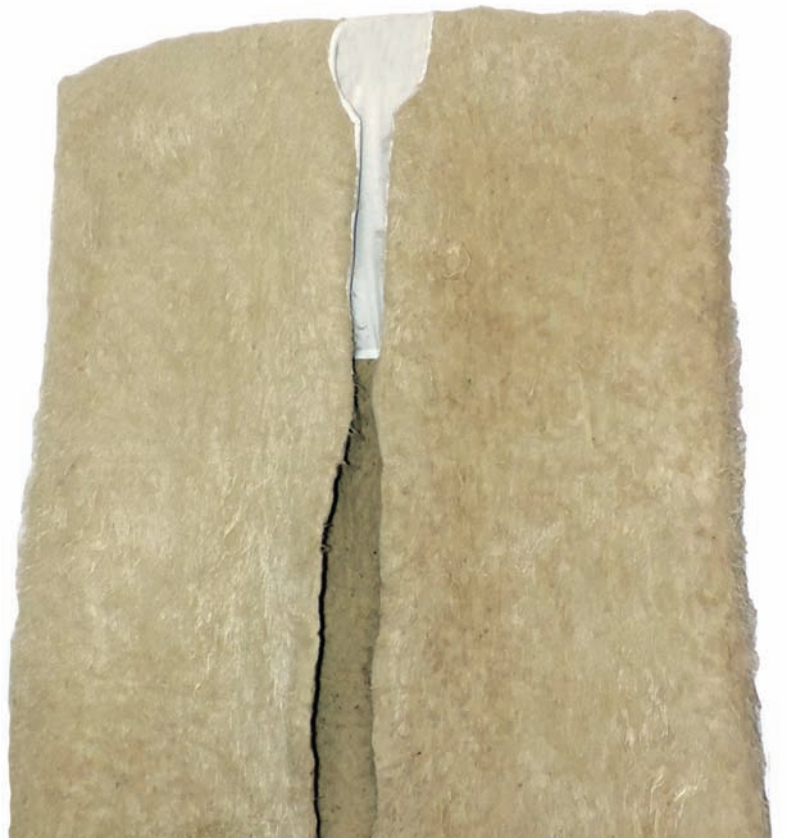
ჟენია გუმაშვილი
ZHENYA GUMASHVILI
ЖЕНИЯ ГУМАШВИЛИ

ნათელა მარგოშვილი
NATELA MARGOSHVILI
НАТЕЛА МАРГОШВИЛИ

ზაირა მარგოშვილი
ZAIRA MARGOSHVILI
ЗАИРА МАРГОШВИЛИ

ეთერ ბაღაკაშვილი
ETER BAGHAKASHVILI
ЭТЕР БАГАКАШВИЛИ

ქანო აჭიშვილი
DZAKHO ACHISHVILI
ДЗАХО АЧИШВИЛИ

ბელა მარგოშვილი
BELA MARGOSHVILI
БЕЛА МАРГОШВИЛИ

ესმა ფარეულიძე
ESMA PHAREULIDZE
ЭСМА ПАРЕУЛИДЗЕ

სოფელ დუისის თექისა და ჭრა-კერვის შემსწავლელი
კურსების მოსწავლეთა ნამუშევრები
პედაგოგი **ესმა გაურგაშვილი**
ხელმძღვანელი **იზა ბექაური**

Artwork by students of the Felting and Sewing
Classes, Duisi village
Teacher **Esma Gaurgashvili**
Director **Iza Bekauri**

Работы учеников Курсов валяния шерсти и кройки и
шитья села Дуиси
Преподаватель **Эсма Гаургашвили**
Руководитель **Иза Бекаури**

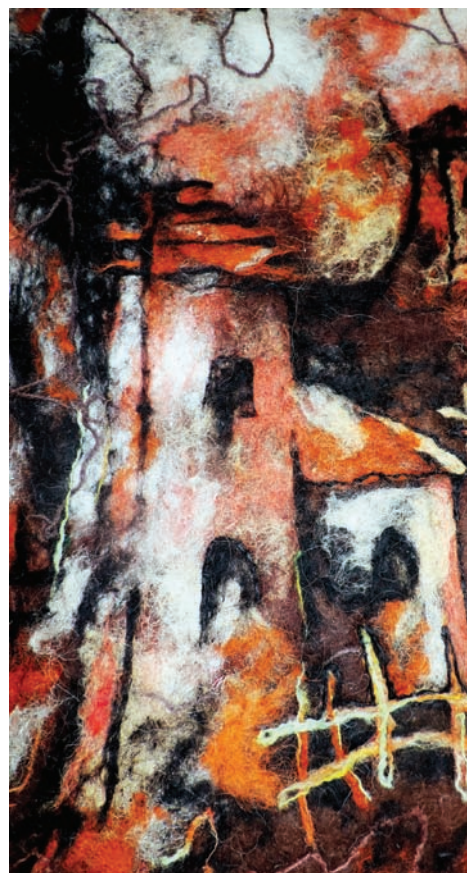

თამილა გაურგაშვილი
Tamila Gaurgashvili
Тамила Гаургашвили

ლეილა ბაღაკაშვილი
Leila Baghakashvili
Лейла Багакашвили

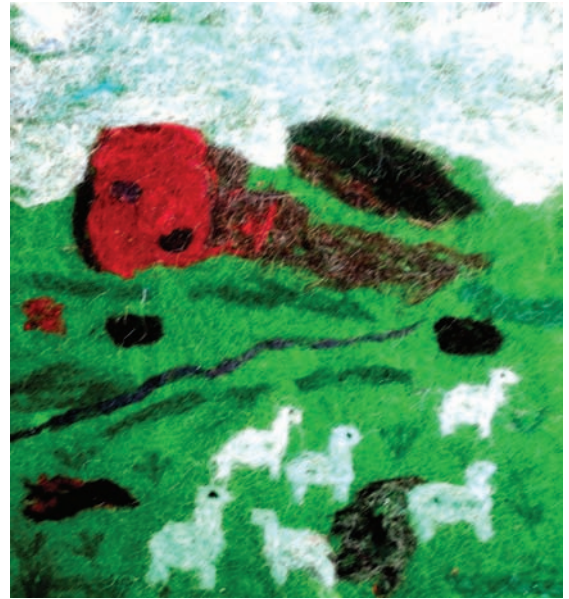

სოფელ ჯოჯოლოს ხელოვნების სკოლის მოსწავლეთა ნამუშევრები
 პედაგოგი **მთვარისა ჯოისი**
 სკოლის დამფუძნებლები და პროექტის ავტორები: **მთვარისა ჯოისი** და **ლეილა აჭიშვილი**.
 ფინანსური მხარდამჭერი ახმეტის მუნიციპალიტეტი

Artwork by students of the Art-School, Jokolo village.
 Teacher: **Mtvarisa Joyce**
 Founders and project managers: **Mtvarisa Joyce** and **Leila Achishvili**
 Financial support from the district municipality

Работы учеников школы искусства села Джоколо
 Преподаватель **Мтвариса Джоиси**
 Основатели и руководители проекта: **Мтвариса Джоиси** и **Лейла Ачишвили**
 Финансовая поддержка Ахметского муниципалитета

მადინა მუთოშვილი
Madina Mutoshvili
Мадина Мутошвили

მედინათ ბორჩაშვილი
Medinat Borchashvili
Мединат Борчашвили

იარაღი

Weapons

Оружие

ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში უძველესი ქვის იარაღები - ცულები (დიგ), დანები (მე'ურს), მშვილდ-ისარი ('ად), მეტალისა და ძვლის ნვეტებიანი შუბები, არბალეტი (სა-'ად), წერაქვი (შირდოლაგ), ხანჯლები, ხმლები და ა. შ., ჩვენს ერამდე 40 ათასწლეულის დასაწყისით თარიღდება.

ჩრდილოეთ კავკასიელი მჭედლები სხვადასხვა ხერხებსა და მთელ რიგ ორიგინალურ ტექნოლოგიურ მეთოდებს იყენებდნენ. მათ არა მარტო იცოდნენ, თუ როგორ მიეცათ თავიანთი ნაწარმისთვის სრულყოფილი იერი, არამედ ქმნიდნენ საუკეთესო თვისებების მქონე მოქნილ, მედეგ და უცვლელ იარაღს.

ჩვენს ერამდე XVIII-XIX საუკუნეების ჩრდილოეთ კავკასიურ იარაღებს შორის მეცნიერები განსაკუთრებით ხელკეტებს გამოყოფენ. ამას გარდა, ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს ყობანის პერიოდის ისეთი იარაღები, როგორცაა ბრინჯაოს ორკბილა, ასევე, ბრინჯაოს, ქვის ვერცხლის და ძვლის ქინძისთავები, ლახტები. ისტორიის გარკვეულ ეტაპზე მზადდებოდა დამცავი საბრძოლო აღჭურვილობა - ქერცლოვანი ჯავშანი, ტყავის, ქსოვილის, ხის და მეტალის აბჯარი, ფარები და ჩაფხუტები.

ჩეჩნები და ინგუშები ცნობილი იყვნენ მაღალი ხარისხის იარაღის წარმოებით. ხანჯლის პირების დამზადების საიდუმლო უძველესი წარსულიდან მომდინარეობდა და თაობიდან თაობას გადაეცემოდა.

XV -XVI საუკუნეებამდე ჩეჩნები და ინგუშები ძირითადად ადგილობრივ ნედლეულს იყენებდნენ. რკინას მთებში მოიპოვებდნენ, რაც არქეოლოგების მიერაც არის დადასტურებული. მათ ლითონის დამუშავების კუთხით დიდი ცოდნა შეძინეს, განავითარეს ხელოსნობა და აითვისეს უფრო სრულყოფილი ტექნოლოგიები.

ხალხური გადმოცემების თანახმად, ცივი ირალი, რომელსაც ჩეჩნეთის მაღალმთიანეთის თემებში - შათოიში, შაროიში, მაისტში და მალხესტში ამზადებდნენ, საქართველოში პოპულარული იყო ფშავ-ხევსურებში, მთიულეებში, თუშებში და სხვ. განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა დიდ და პატარა ათაღში, ჯუგურთაში, დარგოში და დაიქურ-აულში (სტარი -იურთ) გაკეთებული ხანჯლის პირები.

ჩეჩენთა და ინგუშთა საგმირო ეპოსში, ლეგენდებსა და თქმულებებში საუბარია სასწაულ სატევრებზე (გურდა, გალა, დასთ, გამა), ხმლებზე (თურ), ხანჯლებზე (შალთა). კავკასიაში და მის ფარგლებს გარეთ განსაკუთრებით პოპულარული იყო ადგილობრივი წარმოების განთქმული გურდას ხმლები, თერს-მაიმალი. საუკეთესო იყო ცნობილი ოსტატების ბაზალაის და ხანეფის ხანჯლები (ბაზალაინ შალთა, ხენიფან შალთა).

XIX საუკუნეში საყოველთაოდ იყო ცნობილი დარგოელი ოსტატის დუსკას (1815-1895) იარაღი.

უძველესი დროიდან ქართველებს (გურჯი), მათ შორის ფშავ-ხევსურებს (შედალოი, ცენტრი - შატილი) ჩეჩნებთან და ინგუშებთან მჭიდრო მეგობრული და ნათესაური კავშირები ჰქონდათ; ამდენად, მათი იარაღის მსგავსებაც ჩვეულებრივი მოვლენა იყო.

XIX საუკუნემდე ჩეჩნური ხანჯლები უფრო ხშირად დიდი ზომის იყო. მას დაღარული ზედაპირი ჰქონდა და რომელი ლეგიონერებისა და გლადიატორების მახვილს წააგავდა. ხანჯლის პირის სიგანე ოთხ თითს (7-9- სმ) და სიგრძე 60 სანტიმეტრს აღწევდა, რაც შეესაბამებოდა გლადიუსის ზომებს. ადრეულ ხანჯლებს და-

რები (ბო'რა, ხარშ, ხირ), ხშირ შემთხვევაში, არ ჰქონდა, და თუ ჰქონდა, მხოლოდ ერთი. ასეთ ხანჯლებს და ხმლებს ძველად „ჭაბდარს“ უწოდებდნენ.

XIX საუკუნის შუა ხანებში, კავკასიის ომის პერიოდში, ხანჯლის ფორმა შეიცვალა. დიდი ზომის ხანჯალი (ხალხში მას „ბენოვესკებსაც“ უწოდებდნენ) უფრო მსუბუქმა და მოხდენილმა ხანჯალმა ჩაანაცვლა.

ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში ცეცხლსასროლ იარაღსაც - „მაჟარ თოფს“ აკეთებდნენ. შესწავლილ ნყაროებზე დაყრდნობით, დ.უ. ჩახქიევი აღნიშნავს, რომ შიქაროის, ქართის, სალგის, შუანის და სხვ. კომპურ დასახლებებში ჩეჩნებმა და ინგუშებმა თავად დაიწყეს ჯერ ფილთა და მერე კაჟიანი თოფების წარმოება. საუკეთესოდ ითვლებოდა აუხოელების მიერ დამზადებული იარაღი.

ვაინახებში იარაღი სასტუმრო ოთახის მთავარ მორთულობას წარმოადგენდა. კედლებზე, ხალიჩაზე კიდებდნენ ხმლებს, ხანჯლებს, თოფებსა და დამბარებს. იქვე ეკიდა ნაბადი, ასევე, ვერცხლით მორთული მათრახიც. მათთან ერთად ინახებოდა ცხენის ძვირფასი აღკაზმულობა(უნაგირი, აღვირი). დღესაც კი ზოგიერთ ოჯახში შეიძლება ნახოთ ხალიჩაზე მიკიდებული თოფი ან მამაპაპისეული ხანჯალი ინკრუსტირებული ქამრით.

The oldest stone weapons found in Chechnya and Ingushetia – axes (dig), knives (muqsurs) bows and arrows (Iad), spears with metal and bone heads, cross-bow (sakhi-iad), slings (shirdolag), daggers, swords, and others date from the 40 millennium BC.

Blacksmiths in the North Caucasus used a variety of techniques and a number of original technological schemes, being good not only at giving the weapon a perfect look, but also in providing it with excellent qualities such as a flexible, firm and sharp blade.

Among the weapons existing in the North Caucasus in the XVIII-XIX centuries BC, scientists identified scepters. In addition, archaeologists found in both Chechnya and Ingushetia weapons belonging to the Koban Period, such as a bronze two-pronged spear, bronze, stone, silver and ivory clubs and bludgeons. At a certain stage in history people used scaled armor, made of leather, fabric, wood, and metal, as well as helmets and shields to protect their bodies.

The Chechens and Ingush were famous for the quality of their weapons. The secrets of making the blades went far into the past and were inherited by sons from their fathers, by the younger generation from the older.

Until the XV-XVI century, the Chechen and Ingush craftsmen used their own raw materials, mining iron in the mountains, as evidenced by archaeologists. They achieved great knowledge in processing the metal and developed handicrafts by mastering more advanced technologies.

From the legends of the people we learn that cold steel weapons made by Chechen society living in the highlands of Chatou, Shara, Maiste, and Malhesty were popular in Georgia among the Pshav-Khevsurs, Mtiuls, Tush and other groups. Blades originating from the villages of Big and Small Atagi Dzhugurty, Dargoa and Daykur-Aul (Old Yurt) were particularly popular.

In Chechen and Ingush poetry, legends and tales they speak about miraculous swords (guorda, galakh, dast, gama), sabre (tur), and dagger (shalta). Local weapons – the famous Gurda and Ters-maimal swords – enjoyed specific fame and popularity in the Caucasus and beyond. Daggers made by the famous craftsmen Bazalai and Khanepy were acknowledged as the best.

Rifles made by a gunsmith named Dusko (1815-1895) from the village of Dargo were very famous in the XIX century.

Georgians (Gurzhi), Pshav-Khevsurs (Shedaloy, center of Shatili) and the Chechen and Ingush people had close friendships and family ties from ancient times and so, naturally, there was similarity in their weapons.

Chechen daggers made before the XIX century were large and had a ribbed surface, similar to swords of the Roman legionaries and gladiators. The width of the blade would usually be four fingers (7-9 cm), while the length would be about 60 cm. Such daggers or swords in the ancient times were called “chiabdar.”

Following the Causasian war in the mid-XIX century, the form of the dagger changed. The large-sized daggers (also called “benoevski”) began to be replaced by lighter and more graceful daggers.

Firearms (Mazhar Topp) were also manufactured in Chechnya and Ingushetia. According to the studies of D.U. Chahkiev, the Chechens and Ingush established production initially of wick and later of flint weapons in the tower villages of Shikaroi, Kart, Salgym, Shuang and others. Weapons made by Auhovtsi were well-reputed.

Weapons were the main decoration of the guest room in a Vainakh house. Swords, sabers, daggers, guns and pistols hung on the walls and carpets. Nearby hung a cloak, as well as a whip, decorated with silver. Expensive horse saddle accessories (saddle, bridle) were also kept next to them. Even nowadays in some houses you can see a gun or a great-grandfather’s knife with an inlaid belt hanging decoratively across the wall carpet.

Самые древние каменные виды оружия Чечни и Ингушетии – топоры (диг), ножи (мукх, урс), лук со стрелами (Иад), копья с металлическими и костяными наконечниками, арбалет (сакх-Иад), праща (ширдолаг), кинжалы, мечи и т. д. датируются начиная с 40 тысячелетия до н. э.

Северо-кавказские кузнецы применяли разнообразные приемы и ряд оригинальных технологических схем. Они умели придать изделиям не только совершенный внешне вид, но и снабдить их внутренними превосходными качествами: упругостью и твердым, малостачиваемым лезвием.

Среди оружия Северного Кавказа XIII-IX веков до н. э. ученые выделяют скипетры. Кроме того, в Чечне и Ингушетии археологи нашли и такие виды оружия кобанского периода, как бронзовый двузубец, бронзовые, каменные, серебряные и костяные булавы, а также “кистени”. В качестве защитных средств на определенном историческом этапе изготавливались чешуйчатые панцири, доспехи из кожи, ткани, дерева, металла и т. д., а также шлемы и щиты.

Чеченцы и Ингуши славились качеством своего оружия. Секреты изготовления клинков уходили далеко в глубь веков и передавались от отца к сыну, из поколения в поколение.

Вплоть до XV-XVI века чеченцы и ингуши пользовались в основном собственным сырьем, добывая железо в горах, о чем свидетельствуют археологи. Они достигли больших познаний в обработке металла, развивали ремесла, осваивали более совершенные технологии.

В преданиях народа сохранились сведения о том, что холодное оружие высокогорных чеченских обществ Шатой, Шарой, Майсты, Малхесты было популярным в Грузии среди пшав-хевсуров, мтиулов, тушинов и других народов. Особенным успехом пользовались клинки из аулов Большие и Малые Атаги, Джугурта, Дарго, Дайкур-Аул (Старый Юрт).

В былинах, легендах, устных сказаниях чеченцев и ингушей говорится о чудо-мечех (гоьрда, галакх, даст, гама), сабле (тур), кинжале (шаьлта). Особой славой и

популярностью на Кавказе и далеко за его пределами пользовалось местное оружие - знаменитые шашки Гурда, Терс-маймал. Лучшими кинжалами являлись кинжалы прославленных мастеров по имени Базалай и Ханепи (Базалай шаалта, Хьенипан шаалта).

В XIX веке широко были известны ружья, изготавливавшиеся мастером- оружейником по имени Дуска (1815-1895) из аула Дарго.

Грузины (Гуьржи), Пшав-Хевсуры (Шедалой, центр – Шатели) древнейших времен имели с чеченцами и ингушами тесные дружеские и родственные связи. При этом было естественным и сходство их оружия.

До XIX века чеченские кинжалы отличались чаще большими размерами. Они имели ребристую поверхность и были сходны с мечами римских легионеров и гладиаторов. Ширина лезвия доходила до ширины четырех пальцев (7-9 см), длина - до 60 см, что соответствует размерам гладиуса. Доны (боьра, харш, хир) на ранних кинжалах зачастую отсутствовали или имелись только по одной. Такие кинжалы-мечи в старину еще именовались – “чIабдар”.

С середины XIX века Кавказской войны кинжалы видом изменились. Крупные образцы (называвшиеся еще в народе “беноевскими”) стали вытеснять более легкие и изящные.

В Чечне и Ингушетии также изготавливалось огнестрельное оружие – “мажар топп”. В соответствии с изученными источниками Д.Ю. Чахкиев отмечает, что чеченцы и ингуши сами наладили производство сначала фитильного, а затем и кремневого оружия в башенных поселках Шикарой, Карт, Салги, Шуан и др. Хорошей репутацией пользовалось оружие, которое изготавливалось ауховцами.

Главным украшением гостевой комнаты Вайнахов являлось оружие. На стенах, коврах развешивались шашки, сабли, кинжалы, ружья и пистолеты. Рядом висела бурка, а также плетень, украшенная серебром. С ними хранилось и дорогое убранство коня (седло, уздечка). И в настоящее время в некоторых домах можно видеть висящее на ковре ружье или дедовский кинжал с наборным поясом.

ვანახური იარაღის ნიმუშები ჩეჩნეთის რესპუბლიკის ეროვნული მუზეუმიდან
 Samples of Vainakh weapons from the National Museum of the Chechen Republic
 Образцы оружия вайнахов из Национального Музея чеченской республики

ილუსტრაციები წიგნიდან „კავკასიელი ხალხების იარაღი“ ე.გ. ასტვატურიანი
 Illustrations from the book “Weapons of peoples of the Caucasus” Astvatsaturyan E. G.
 Иллюстрации из книги “Оружие народов Кавказа” Э. Г. Аствацатурян

“გურდას” ნიშნის ხმლის გამოსახულებები საფლავის ძეგლებზე. 1831/1832; 1849/1850წწ

“Gurda” icons found on graves from 1831/1832, 1849/1850

Изображения шашек с клеймом Гурда. На могильных памятниках 1831/1832, 1849/1850гг

ქამარი, მოვარაყებული იშვიათი ტექნიკით - მოოქროვილია ვერცხლის სევადის ფონზე.
 მარცხენა მხარეს წვერზე ამშვენებს წარწერა ჩეჩნურ ენაზე
 “ნახელავია ხამადას შვილის ახმადის მიერ”

The belt is decorated using a very rare technique of gold plating on a silver background.

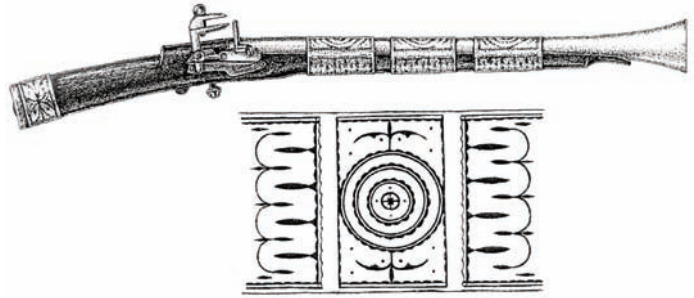
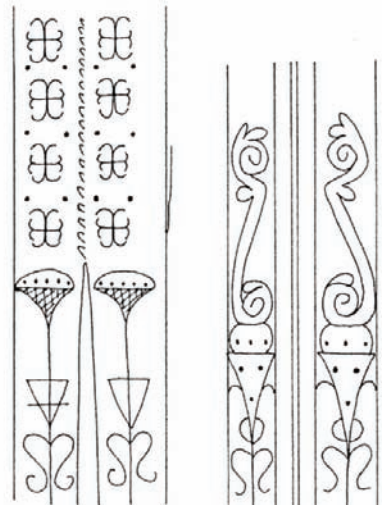
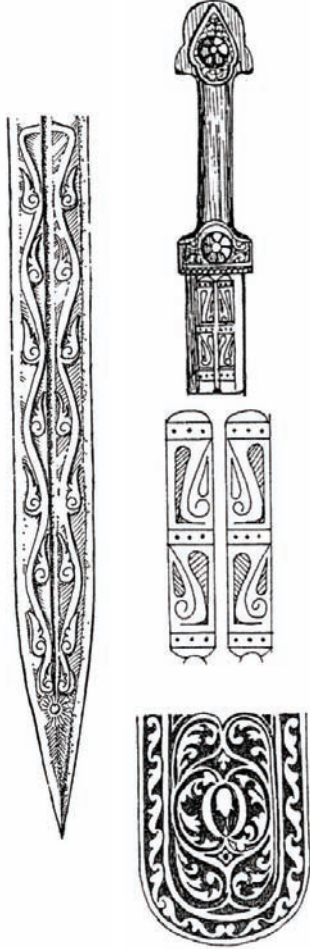
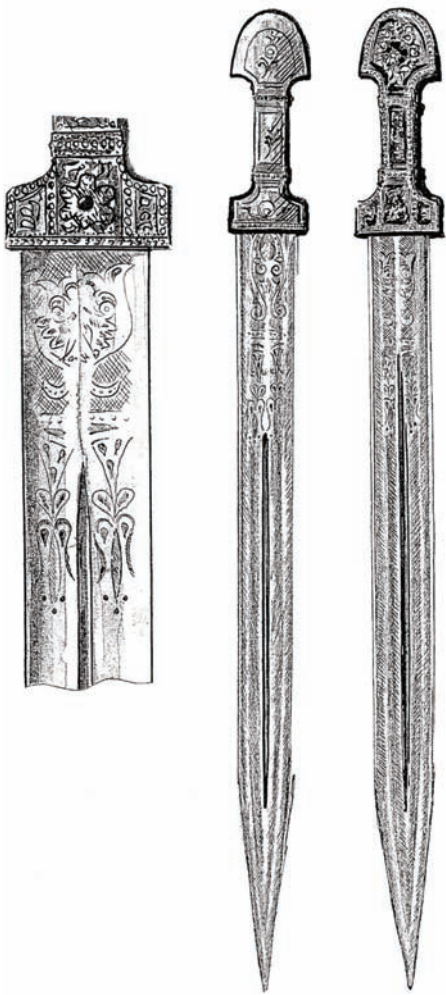
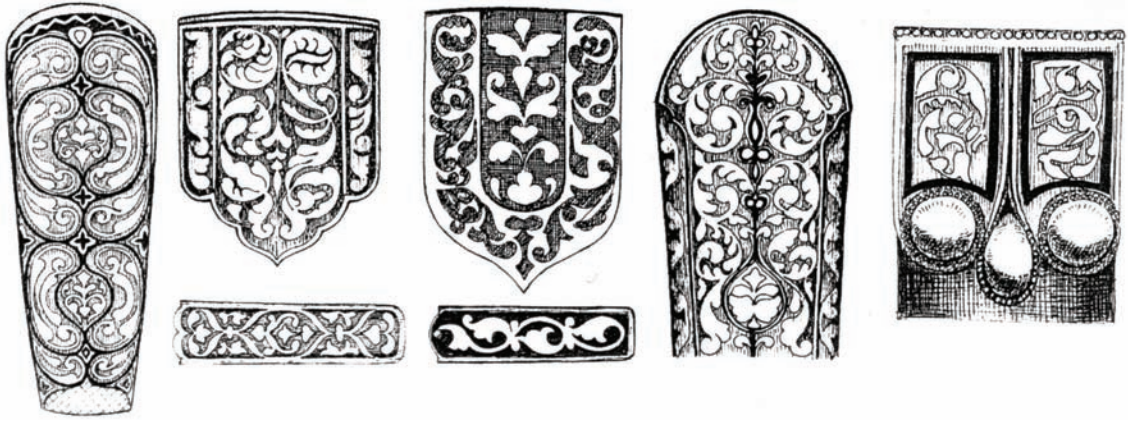
On the tip top the left side there is an inscription in the Chechen language:

“Made by Akhmad, son of Khamad”

Пояс, украшен редкой техникой – золотой насечке по серебру черном фоне.

На кончике с левой стороны имеется надпись на чеченском языке:

“Это сделал Ахмад сын Хамада”

სმლები „თერს-მაიმალ“
და „გურდა“.
დამლა „ვოლჩოკ“ და
„გურდა“

The swords “Ters-maimal”
and “Gurda”.
Hallmarks “Volchok” and
“Gurda”

Шашки “терс-маймал”
и “гурда”.
Клейма “волчок” и “гурда”

ჩეჩენური სმალი,
რომელიც წარმოადგენდა
ალექსანდრე III საკუთრებას

Chechen sword that belonged
to Alexander III of Russia
Чеченская шашка,
Собственность Александр III

1. ოსტატი დუსკის შთამომავლები: შვილების, გოჩალოს და ჯავათხანის და შვილიშვილის, უსას ნამუშევრები აული დარგოდან. 1919წ.

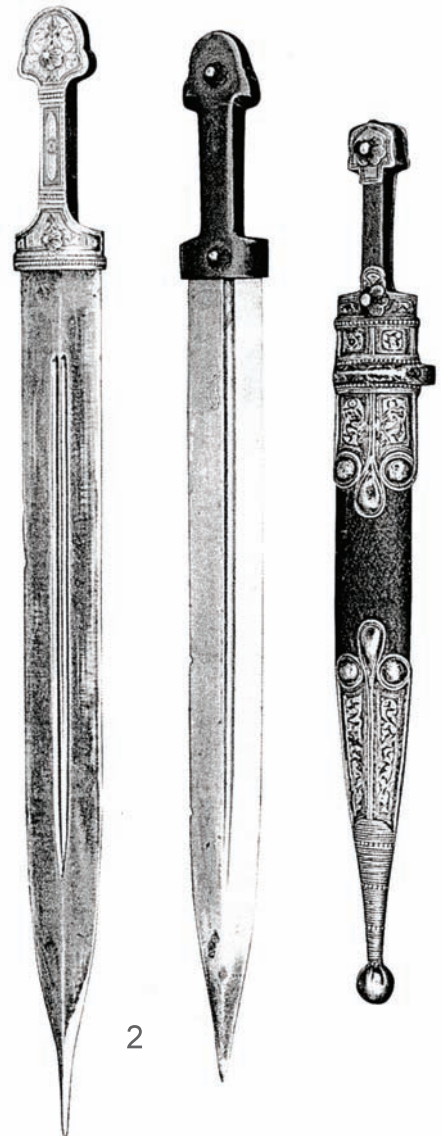
Works of Gochalo, Djavatkhan and Usa, sons and grandson of Master Dusky, Dargo village. 1919

Работы потомков мастера Дуски из аула Дарго, сыновей Гочало и Джаватхан, внука Уса. 1919г.

2. შათოელი ოსტატებისა და აული შალიდან მუსას ნამუშევრები. ქარქაში ჩეჩნური ორნამენტით "ქარქაში თვალებით". XIX ს-ის მეორე ნახევარი

Works of Masters of Shato and Master Musa of Shali. Scabbard with Chechen ornaments called "Eyed Scabbard." Early XIX century

Работы мастеров из Шатоя и мастера Мусы из аула Шали. Ножны с чеченским орнаментом "ножны с глазками". Вторая половина XIX в.

ოსტატი ჩილ მურთაზალიევის
ნამუშევრები

Works of Master
Chil Murtazaliev

Работы мастера
Чиллы Муртазалиева

ათადელი ოსტატებისა და
ვლადიკავკაზელი აბდულაევის
ნამუშევრები

Works of masters of Atagi and Abdulaeva
from Vladikavkaz

Работы Атагинских мастеров и Абдулаева
из Владикавказа

ოსტატების მახმადის და მისი ვაჟიშვილი რაშიდის და ოსტატ საიტარბის ვაჟის საიდ მაგომედის ნამუშევრები. 1918-1919

Works of Master Mahmud, his son Rashid, and Said Magomed, son of Master Saitarbi. 1918/1919

Работы мастеров Махмада, его сына Рашида и сына мастера Саид Магомеда, Сайтарби. 1918/1919

ოსტატების საიდ-ალისა და ჭებერლოელი იდარზის ნამუშევრები. აქვს ჩეჩნურ ენაზე წარწერა: „ეს გააკეთა ბაზის ვაჟიშვილმა იდარზიმ“. 1886

Works of Saidal and Idarzi of Cheberlo with Chechen inscription: “Made by Idarzi, son of Bazi.” 1886

Работы мастеров Сайд-али и Идарза из Чеберлоя. Надпись на чеченском языке “Это сделал Идарз сын Базы”. 1886

სანჯალი,
ხანგოშვილების
(დიშნელები)
საკუთრება
პანკისიდან

Dagger owned the clan
Khangoshvili (Dishni)
from Pankisi

Кинжал находящийся
в собственности рода
Хангошвили (Дишни)
из Панкиси

ქამარ-სანჯლები,
ფხაკალაშვილების
(მელხები) საკუთრება
პანკისიდან

Belt-daggers owned
the clan Phkhakalashvili
(Melkhi) from Pankisi

Пояс-кинжалы
находящийся
в собственности рода
Фхакалшвили
(Мелхи) из Панкиси

Миниатюрная само-
арестованная пистолет.
Сталь, дерево.
1820-е годы.
(первая кавказская война)

Шашка с ножом в ножнах.
Сталь, дерево.
1820-е годы.

Миниатюрная само-
арестованная пистолет.
Сталь, дерево.
1820-е годы.
(первая кавказская война)

Турецкая сабля без ножен.
Прямой тип.
Историческая и - Тафлис.
Конец XVII - нач. XVIII вв.
На лезвии промелькнула надпись: Тафлис.

ორნამენტები

Ornaments

Орнаменты

ორნამენტები ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში გვხვდება თეჯაზე (ფარდაგი, რომელიც მზადდება მატყლისგან), ხალიჩებზე, საყოფაცხოვრებო ნივთებზე, კერამიკაზე, იარაღზე, საფლავის ძეგლებზე, კოშკის კედლებზე და ა.შ. ძირითადად კი იგი თეჯაზე ორიგინალური ფერადი ნიმუშების სახით არის წარმოდგენილი.

ინგუშეთსა და ჩეჩნეთში მატყლს მხოლოდ ქალები აწარმოებდნენ. თეჯა გამოიყენებოდა, როგორც დეკორატიული ელემენტი კოშკის კედლების დასამშვენებლად და, ასევე, სიტბოსთვის. თეჯას კიდებდნენ კედლებზე და აფენდნენ იატაკზე.

„ორნამენტის მიხედვით შეიძლება განსაზღვრულიყო ოსტატის წარმომავლობა და ხალხის იმდროინდელი მდგომარეობა. მათი გამოსახულება ხალხის განწყობის გარკვევის საშუალებას იძლეოდა. ნიმუშის სიმეტრიულობა ნიშნავდა, რომ ყველაფერი კარგად იყო. ხოლო, თუ ორნამენტი ასიმეტრიული იყო, ეს მიანიშნებდა, რომ რთული პერიოდი იდგა.“

ინგუშურ და ჩეჩნურ ორნამენტებს შორის არის განსხვავებულიც და საერთოც. ინგუშური ორნამენტები, როგორც წესი, ცხოველებისა და მათი სხეულის ნაწილების გამოსახულებებით არის წარმოდგენილი, რასაც ანიმალისტურს უწოდებენ. ეს შეიძლება იყოს ირმის თავი ან რქები, ცხვარი, და ა. შ. ჩეჩნური ორნამენტები ძირითადად მცენარეული სიმბოლიკის შემცველია, ყვავილის ან მათი მსგავსი გამოსახულებებით. თეჯას მრავალი ხალხი აწარმოებს, როგორც კავკასიაში, ისე შუა ზიაში და სხვაგანაც, მაგრამ ყვავილის ორნამენტს თეჯაზე მხოლოდ ვაინახები გამოსახავდნენ“, - რაიშათ ახილგოვა.

ინგუშეთში, როდესაც ჯერ კიდევ არსებობდა მთის ასსრ, 1920-იან წლებში გამოიცა ალბომი „ლალღაი ღარჩოშ“ (ინგუშური ორნამენტები). მოგვიანებით ფოტოალბომი აღადგინეს გირიხან და რაიშათ ახილგოვებმა სხვადასხვა ადგილას ნაპოვნი სასწაულებრივად გადარჩენილი დაფლეთილი ნახატებიდან. მათი ნაწილი ჩამოტანილ იქნა თურქეთიდან, ნაწილი საქართველოდან, ნაწილი კი უხუცესთა გადმოცემების მიხედვით აღდგა. ყველა წარწერა შესრულებულია იმდროინდელ სტილში ლათინური ანბანის გამოყენებით, რომლითაც ინგუშებს დიდხანს არ უსარგებლიათ. ალბომში თავმოყრილი ორნამენტები მიუთითებს რომელიმე თეიფის ან გვარის კუთვნილებაზე, ან ამა თუ იმ ორნამენტის პოვნის ადგილზე, იშვიათად კი, იმ პირების ვინაობაზე, ვისთანაც აღმოჩენილი იქნა თეჯა ან ორნამენტი. გარდა ამისა, ალბომის ავტორები, რომელთა ვინაობაც დღემდე უცნობია, მიუთითებდნენ ორნამენტის შექმნის სავარაუდო თარიღებს.“ (<http://www.galga.ru/news/2013-10-06-3337>. Бекон Беслан).

გარდა თეჯისა, ქალები ქსოვილზე, განსაკუთრებით კი აბრეშუმზე, ქარგვის განთქმული ოსტატებიც იყვნენ. ახალგაზრდა გოგონები ორნამენტებს ქარგავდნენ საქორწილო კოსტუმებზე, კაბებზე, სპეციალურ სასაჩუქრე ბოხჩებზე, აბრეშუმის საბნებზე და ა.შ. განსაკუთრებით ცნობილი იყვნენ ორსთხოელი ოსტატები გალაის, განდილოის, მერჟოის, ბუკოის, დოურბუოკოის, ნეჩოის, მუჯგოის, იზმირზნეკიის და სხვა თეიფებიდან, რომელთა ხელსაქმე, როგორც ვაინახების ტრადიცია, დღემდე შემოინახეს მუჰაჯირების შთამომავლებმა სირიასა და იორდანიაში, ასევე თურქეთშიც.

Ornaments in Chechnya and Ingushetia can be seen on felt-carpet, carpets, household goods and ceramics, weapons, gravestones, towers and so on. The most common ornament, in the form of an authentic colorful drawing, would be found on felt-carpets.

In Chechnya and Ingushetia the craft of making felt-carpets was practiced exclusively by women. Felt-carpets were used as a decoration on towers as well as a kind of insulation. People would hang them on the walls or spread them on the floor.

“The condition of the place where a skilled worker lived and the situation of the folk at that time can be deciphered while studying the ornaments. One can see what the mood of the population was in a certain period of time. If the drawing of the ornament is symmetrical, it means that everything was well. If the drawing was unbalanced it speaks of a difficult time.

There is much in common between Ingush and Chechen ornaments, but they also differ from one other. Ingush designs usually contain pictures of animals or parts of their bodies - ‘animalistic’ images. This image can be a head or antler of a deer, head of a sheep, etc. Chechen ornaments contain symbols of plants and flowers. Many people in the Caucasus, Central Asia and other parts of the world produced felt fabric, but it seems that the ornament of flowers was only used by the Vainakh women on carpets”, - Raishat Akhilgova.

In the 1920s, when the Gorskaya ASSR (Mountainous AASR) existed, a book ‘Ghalghain Gharchozh’ (Ingush ornaments), containing Ingush ornament drawings, was published. Later, Girikhan and Raishat Akhilgova restored this album on the basis of the remnants found in various places, which survived by miracle. Some of these were brought from Turkey, others from Georgia. Some of the images were restored using the stories of local elders. All labels are made in the style of the time when the Latin alphabet was in use, which hadn’t existed in Ingushetia long. Ornaments collected in the album are either indicated as belonging to a Taip (tribe) or a family, or the author has pointed out the place and (less often) the man who found the felt-carpet or ornament. In addition, the authors of the album, who are still unknown, indicate the approximate time of the appearance of the ornament.” (<http://www.galga.ru/news/2013-10-06-3337>. Беков Беслан).

In addition to the ornaments on felt-carpets, Vainakhs had famous experts on needlework for embroidery on fabric, especially silk. Young girls embroidered ornaments on wedding attire: wedding dresses, special gift purses for guests, silk blankets as dowry, etc. Especially famous were the Arsdkhoy women of the taips of Galay, Ghandilov, Merjoy, Buokoy, Dourbuokoy, Tsechoy, Mujghoy, and Ismirzneqy, amongst others, whose handiwork is still preserved as a Vainakh tradition among the descendants of Muhajirs in Syria and Jordan, as well as in Turkey.

Орнаменты в Чечне и Ингушетии встречаются на истанг (ковер из войлока, который изготавливался из шерсти), на коврах, на предметах домашнего обихода, на керамике, оружие, надмогильных камнях, на стенах башен и т.д. В основном встречаются на истинг, который представляет собой цветной орнамент с оригинальным рисунком.

В Ингушетии и в Чечне этим ремеслом занимались исключительно женщины. Истанг использовали в качестве декоративного элемента для оформления стен разных башен и конечно, в качестве своего рода теплоизоляции. Истинги вешали на стены или устилали ими пол.

“Рисунок орнамента показывал состояние того места, где проживала мастерица и положение народа в то время. По изображениям можно узнать, какое настроение в тот период было в народе. Если рисунок орнамента симметричный, то это говорило о том, что все было хорошо, а если рисунок несимметричный, то это тяжелый период. Между

ингушскими и чеченскими орнаментами есть разница и есть то, что их объединяет. Ингушские орнаменты, как правило, содержат в себе рисунки животных или их частей, т.е. это «анималистические» изображения. Это может быть голова или рога оленя, головы овец и т.д. У чеченцев орнаменты в своей основе содержали растительную символику, т.е. сделаны по образу и подобию цветов. Изделия из войлока делают многие народы, как на Кавказе, так и в Средней Азии и во многих других местах, но оказалось, что цветные узоры наносили на ковры только Вайнашки”, - Райшат Ахильгова.

В Ингушетии во время существования Горской АССР в 20-е годы был издан альбом «ГалгIай Гаьрчож» («Ингушские орнаменты»). Позднее альбом восстановили Гирихан и Райшат Ахильговы, по чудом сохранившимся клочкам листов рисунков, найденных в разных местах. Часть из них была привезена из Турции, часть из Грузии, некоторые изображения восстановлены по рассказам местных старейшин. Все надписи выполнены в стиле того времени с использованием латинского алфавита, который просуществовал у ингушей недолго. Орнаменты, собранные в альбоме либо являются принадлежностью какого-либо тайпа или фамилии, либо авторы указали место и (реже) человека, у которого был найден истинг или орнамент. Кроме того, авторы альбома, которые до сих пор неизвестны, указывали примерное время появления орнамента.“ (<http://www.galga.ru/news/2013-10-06-3337>. Беков Беслан).

Кроме орнаментов на истинг, у вайнахов славились женщины-рукодельцы по вышивке на ткани, особенно на шелке. Молодые девушки вышивали орнаменты на свадебные наряды, свадебные платья, специальные подарочные кошельки, шелковые приданные одеяла и т.п. Особенно славились Арстхойки [из тайпов Галай, Гандилой, Мержой, Буокой, Доурбуокой, Цечой, Муджгой, Исмирзнекий и т.д.], чьи рукоделие, как традиция вайнахов до сих пор сохранилось среди потомков мухаджиров в Сирии и Йордании, и в Турции.

სირიელი და იორდანელი ვაინახი მუჰაჯირების შთამომავალთა ნამუშევრები

Handmade by descendants of the Vainakh Mukhazhir in Syria and Jordan

Ручные работы потомков Вайнахских мухаджиров в Сирии и Иордании

ინგუშური ორნამენტები ალბომიდან „ღალღაი ღარჩოჰ“

Drawings of Ingush ornaments from the album “Ghalghay Gharchozh”

Ингушские орнаменты из альбома «Галлҕай ГӀарчож»

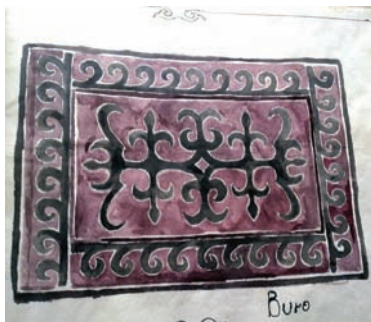
ალბომის ყდა
Album cover
Обложка альбома

ახქი-იურთ. XVII ს.
Ahkxi-yurt. XVII century
Ахки-юрт. XVII век

ფურტოუგი. XVII ს.
Furtoug. XVII century
Фуртуог. XVII век

ბურო - ვლადიკავკაზი
Buro - Vladikavkaz
Буру - Владикавказ

ქანტიშევი. XVIII ს.
Kantishevo. XVIII century
Кантышево. XVIII век

ბეინი. XVII ს.
Beini. XVII century
Бейни. XVII век

ნასირ-ქორთ
Nasir-kort
Насыр-корт

შოლხი. XVII ს.
Sholki. XVII century
Шолхи. XVII век

აჩალუკი. XVIII ს.
Achaluki. XVIII century
Ачалуки. XVIII век

ვლადიკავკაზი. ნაყოფიერი მიწა
Vladikavkaz. Fertile land
Владикавказ. Плодородная земля

ვლადიკავკაზი. ავტორი ამერხანოვა ბანუ
Vladikavkaz. Author Amerkhanova Banu
Владикавказ. Автор Амерханова Бану

ს.გული. ხულხოელების ორნ.
V. Guli. Ornanent Of Khulkhoi
С. Гули. Орнамент Хулхой

გვილეტი. გელათხოელების ორნ.
Gvileti. Ornament of Gelatkhoi
Гвилети. Орнамент Гелатхой

ნასირ-ქორთ. XVII ს.
Nasir-Kort. century
Насыр-Корт. XVII век

ალხასტი
Alkhasti
Алхасты

ანგუშთი. XVII ს.
Angusht. XVII century
Ангушт. XVII век

გალაშკი
Galashki
Галашки

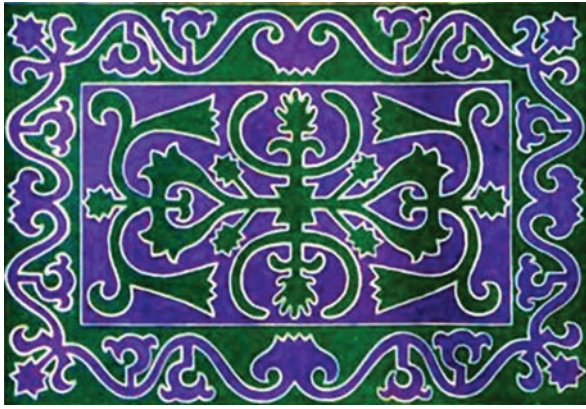
მოჩხი-იურთ. (ბაზორკინო) XVII ს.
Mochkhi-yurt. (Bazorkino) XVII century
Мочкхи-юрт. (Базоркино.)XVII век

გოუსტკ
Goustk
Гоустк

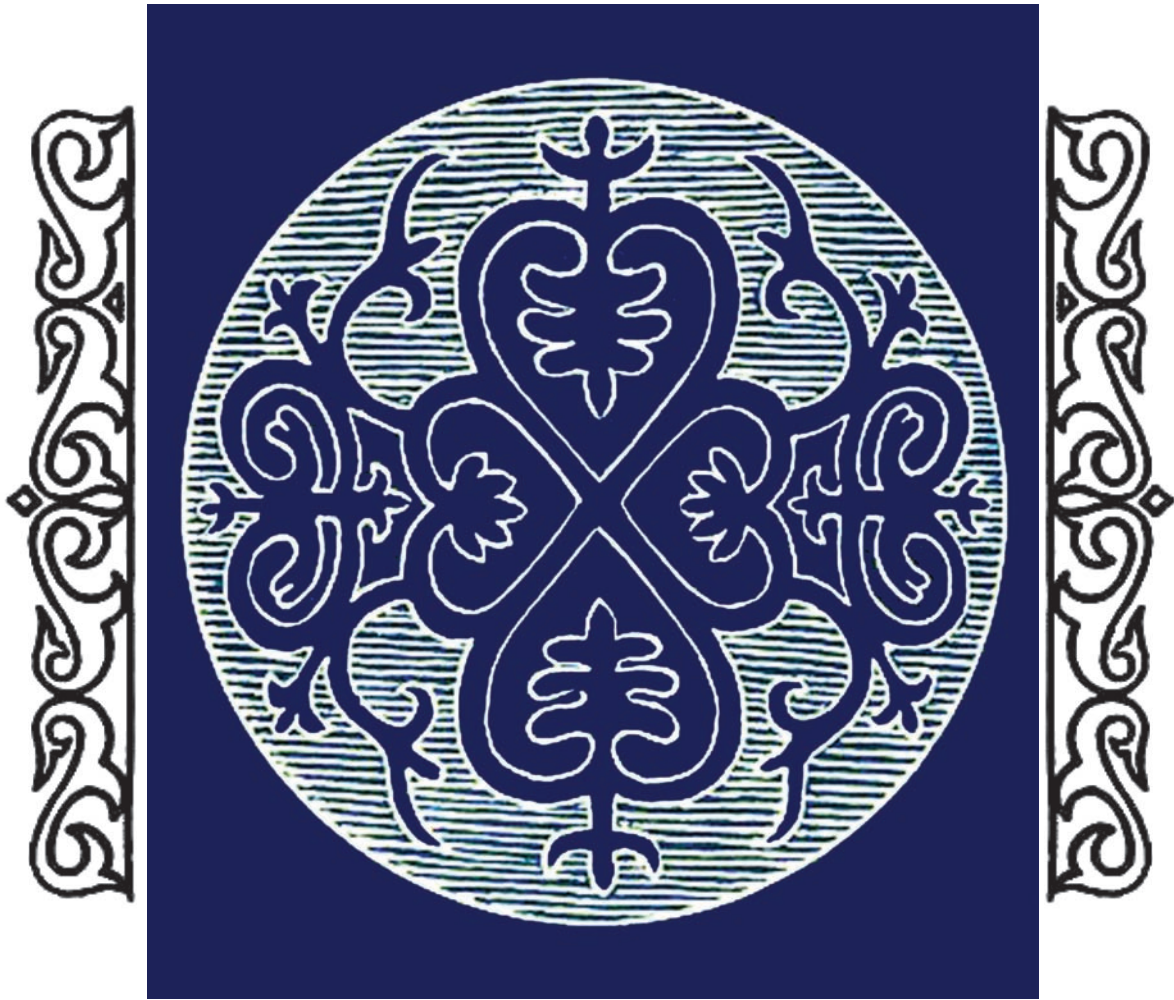

ფალხან. XVII ს.
Falkhan. XVII century
Фалхан. XVII век

ჩეჩენური ორნამენტები
CHECHEN ORNAMENTS
ЧЕЧЕНСКИЕ ОРНАМЕНТЫ

პეტროგლიფები

Petroglyphs

Петроглифы

პეტროგლიფები, როგორც მაგიური ნიშნები კომკებსა და სამარხებზე, ფართოდაა გავრცელებული მთიან ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში.

მეცნიერები თვლიდნენ, რომ პეტროგლიფები კომკების მშენებლობების ეპოქაში XI - XVII საუკუნეებში უნდა გაჩენილიყო. მაგრამ ბოლო კვლევებმა აჩვენეს, რომ ისინი ბევრად უფრო ძველია და ჩვენს ერამდე I ათასწლეულის ყოფილი კულტურის პერიოდის კერამიკულ და ლითონის ნაკეთობებზე გამოსახული ნიშნების მსგავსია. მათ შემერულ პიქტოგრაფიულ დამწერლობის ნიშნებთან გააჩნია პარალელები.

ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში პეტროგლიფები მრავალფეროვანია: მზის ნიშნები, მათ შორის სვასტიკა, ჯვრები, დისკების გამოსახულებები, ზიგზაგები, ანთროპომორფული სურათები, ცხოველები, სავარაუდო ნიშნები, მრავალი ნახატი, რომელიც დამწერლობას ჰგავს, სავარაუდოა რომ, რამდენიმე მათგანი გარკვეულ სრულ აზრსაც გამოხატავს, ესე იგი მიეკუთვნებიან პიქტოგრაფებს. გაცილებით გვიან აღინიშნება არაბული წარწერები.

პეტროგლიფებიდან უფრო მეტი სიხშირით გვხვდება ე.წ. მზის სიმბოლიკა და სხვადასხვა ციური სხეულების გამოსახულებები. ეს არის ერთ-ერთი უძველესი მზის კულტის გამომსახველი რელიგიური ნიშანი, რომელიც პოპულარული იყო არა მხოლოდ კავკასიაში, არამედ ყველგან, სადაც უძველესი ცივილიზაციები იყო. მზის კულტი ნახებში გავრცელებული იყო ჯერ კიდევ ჩვენს ერამდე III-II ათასწლეულში და არსებობდა თითქმის I ათასწლეულის ბოლომდე. ყოვლისშემძლე და დიადი ღმერთის კულტი „დელა“, როგორც ერთადერთი ღმერთი, ჯერ კიდევ ქრისტიანობის გავრცელებამდე და ისლამის მიღებამდე არსებობდა ჩეჩნებსა და ინგუშებში.

100

უძველესი მზის სიმბოლოები, რომლებიც ფართოდ იყო გავრცელებული ძველ ეგვიპტეში, ახლო აღმოსავლეთსა და ხმელთაშუა ზღვაში უკავშირდება ჯვარს. ასევე წრეში გასმული ჯვარი გარშემო წერტილებით, (სვასტიკა, ტრიკვესტრი) და ა.შ... იყო მზის ნიშანი, როგორც აღდგომისა და უკვდავების სიმბოლო. მისი ოთხი სხივი აღნიშნავს ოთხ მიმართულებას, ოთხ სეზონს და ოთხ სტიქიას: ცეცხლი, წყალი, ჰაერი, მიწა. მოგვიანებით ქრისტიანობამ ჯვარი მიიღო, როგორც რელიგიის სიმბოლო, ხოლო ისლამში, როგორც ძველ დროს, ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას. კომკებზე ჯვარი ძირითადად გვხვდება შესასვლელების თაღოვან ქვებზე და ამით იცავდნენ შესასვლელს ყოველგვარ ცუდისგან. არანაკლებ საინტერესოა ჯვრის ფორმის სვასტიკა მოხრილი ბოლოებით, რომელიც განასახიერებს მზის მოძრაობას, ასევე ყველა არსებულის მოძრაობას ბუნებაში. სვასტიკა უძველესი დროიდან ნახებისთვის მარადიული სიცოცხლისა და უკვდავების სიმბოლოს, უნივერსალურ თილისმას წარმოადგენდა. გვხვდება სვასტიკის სხვადასხვა ვერსიებიც: მართკუთხა, მორკალური, სტილიზებული და ა. შ. ძალიან ხშირია ინგუშეთის საბრძოლო კომკებზე ადამიანის მსგავსი გამოსახულება, რომელსაც ასევე აიგივებენ ჯვრის სიმბოლოსთან. გამოიყენებოდა გაფორმების მიზნით, რომელსაც ასევე მიიჩნევენ, რომ გააჩნდა თავისებური მნიშვნელობა, როგორც განადგურებისგან კომკის დამცავი.

მზის ნიშნებს მიეკუთვნება ასევე ე.წ. ბაფთა და გვირილა, რაც დაკავშირებული იყო კალენდართან. თუ ჯვრებს და სვასტიკებს გამოსახავდნენ კომკის შესასვლელის თაღოვან ქვებზე, სპირალები, უფრო ხშირად ორმაგი, გამოსახულია კომკის კუთხეების ქვებზე. ზოგიერთი მკვლევარი ორმაგ სპირალს მიაკუთვნებს მზის ნიშანს, როგორც მზის მოძრაობას ცაზე მისი ამოსვლიდან ჩასვლამდე.

ხასკალის დასახლებაში საბრძოლო კომკის პეტროგლიფი ორი გადამკვეთი ბეჭედით არის ამოტვიფრული. ეს საინტერესოა იმით, რომ მსგავსი ნიშანი არ არსებობს სხვაგან, ზოგადად მთელ კავკასიაში. პეტროგლიფი ხელის მტევნის გამოსახულებით ან კიდევ გაშლილი ხელისგულით აღმოჩენილია ევროპის ზედაპალეოლითური ეპოქის უძველესი კლდის ფერწერაში, რომელიც თითქმის ყველა საბრძოლო კომკზე გვხვდება. ადამიანის ხელის სიმბოლო ასახავს ძალას, ხელისუფლებას.

ბას, სანყისის შექმნას. გარდა ამისა, საკუთრებას, როგორც მფლობელის სიმბოლო. როგორც ჩანს, ეს გახლდათ მფლობელის უძველესი სახის პირადი ბეჭედი. პეტროგლიფი ხელისგულის გამოსახულებით კავკასიურ კოშკებზე ითვლება როგორც მშენებლის „ხელწერა“, რომელსაც იგი ტოვებს მშენებლობის დასრულების შემდეგ. არსებობს ასევე ორი ხელისგულის კომბინაცია, ქვევით დახრილი ადამიანის ხელისგულის ანალოგი და სხვა.

გხვდება მონადირის გამოსახულებაც და ნადირობის მთლიანი სცენაც. ასევე ცხოველების ცალკე გამოსახულებები, ძირითადად სტილიზებული. უფრო მეტად გავრცელებულია ირმის გამოსახულებები. ქანდაკებები, რომელიც მიეკუთვნება ყობანის კულტურას, ნაპოვნია ცენტრალურ კავკასიაში, სადაც უძველეს დროში ცხოვრობდნენ ნახების წინაპრები. ეს რომ ნახების ანტიკური დროის კულტურა, ადასტურებს ისიც, რომ ირემის სახელწოდება ვაინახების ენაზე „საი“ უკავშირდება ლექსიკურ სერიას, როგორცაა „სა“- სული ან კიდევ „სა“ - სინათლე.

ასევე გხვდება ცხენის გამოსახულება, რომელიც ვაინახებში ითვლება წმინდა ცხოველად. არც თუ ისე შვიათად გხვდება არა მარტო ცალკე ცხოველების გამოსახულებები, არამედ მრავალი გამოსახულება ერთად, რომელიც მთლიან სცენას გამოსახავენ. მაგ. სამი გარეული ცხოველი მათკენ მიმართული მშვილდ-ისრით მოცაროის საბრძოლო კოშკზე ან კიდევ მონადირე, რომელიც შუბს უმიზნებს ირემს მაკაჟოის კოშკზე და ა. შ. პეტროგლიფების ყველაზე გრძელი სცენა გამოსახულია მაისტში საცხოვრებელ კოშკის კედელზე, მდინარე „მაისტონ - ერკ“-ის ციცაბო ნაპირზე. ეს სავარაუდოდ წარმოადგენს ერთ-ერთ უძველეს იდეოგრაფიულ დამწერლობას და შედგება ოცი სიმბოლური ნიშნისგან. მსგავსი დამწერლობის ნიმუშები სხვა სიმბოლოებით გხვდება ხოის კოშკთა ნანგრევებზეც.

თუ კოშკი წარმოადგენდა ოჯახის საკუთრებას, მაშინ მასზე აუცილებლად აღინიშნებოდა საგვარეულოს ნიშნები ანუ თამგები, ქვედა სართულის მთავარი შესასვლელის თაღთან ქვაზე ან კედლის ფასადზე. საგვარეულო ნიშნები შეიძლებოდა ყოფილიყო ნებისმიერი გამოსახულება, მათ შორის ბერძნული და ქართული ასოები, ცხოველების სტილიზებული ფიგურები ან სხვა სიმბოლოები.

ისტორიულ და არქიტექტურულ ძეგლებზე არსებული პეტროგლიფები ჯერ კიდევ ბოლომდე არ არის შესწავლილი. დღეს ჩვენ დარწმუნებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ უძველეს ნახურ ცივილიზაციას გააჩნია უძველესი ევროპის, ახლო აღმოსავლეთის, აღმოსავლეთ და ხმელთაშუა ზღვის ცივილიზაციებთან პარალელები და ანალოგიები, რომლებიც ჩვ. წ. აღ. III ათასწლეულის კრეტა-მინოსის ეპოქასაც ეხება.

Petroglyphs, the magic signs on the towers and tombs, are widespread in the mountains of Chechnya and Ingushetia.

Scientists believe that the petroglyphs emerged in the XI - XVI centuries, which are marked as the era of building of the towers and tombs. Yet the latest research has shown that the petroglyphs are much older and have similarities with the characters appearing on the pottery and metalwork of the Koban Period of the 1st millennium BC. They also have similarities with the signs of Sumerian pictographic writing.

There are varieties of petroglyphs in mountainous Chechnya and Ingushetia: solar symbols like the swastika, crosses, images of wheels and zigzags, anthropomorphic images, animals, birthmarks, handprints, and drawings resembling icons. Petroglyphs of the later cultural periods represent Arabic inscriptions.

The most frequent are the solar symbols and various images of celestial bodies. Being one of the most ancient in the world, the cult of the sun was most probably popular among the Nakhs in the 2nd or 3rd millennium BC. The cult of the Great and Almighty Dela, one single God, existed among Chechen and Ingush people long before the spread of Christianity and the adoption of Islam in the Early Middle Ages.

One of the solar symbols common to the culture of Chechens and Ingush people is the cross in its various forms. In ancient Egypt, East Asia and the Mediterranean, the sun cross became a symbol of resurrection and immortality, its four beams symbolizing the four cardinal points as well as the four seasons and four elements. Later in Christianity, the cross became a religious symbol while in Islam it retained its ancient meaning. Used as a talisman, the cross can be found on arched stone doorways, to prevent evil and hostility from entering. The most interesting form of the cross is the swastika, the curved ends of which symbolize the

motion of the sun across the sky, the flow of all things in the nature. The ancient Nakhs regarded the swastika as a symbol of eternal life, a symbol of immortality, a universal talisman. There are different descriptions of the swastika form: rectangular, curved, stylized. In combat towers in Ingushetia one can often find the image of a man. He was also identified as the symbol of the cross, used as a decoration as well as to protect the buildings (towers) from destruction. He also symbolizes the holiness of the building (sanctuary).

The so-called rosette and daisy wheel also refer to solar symbols. Their image is associated with the agricultural calendar. The other symbols, such as double-spirals, are mainly depicted on the cornerstones. double spiral also refers to the solar signs, symbolizing the motion of the sun across the sky.

A petroglyph in the form of two intersecting rings is engraved on the wall of the war tower near the village of Haskalah. No other such sign has been found on any other tower in Chechnya or elsewhere in the Caucasus. The palm petroglyph, which is characteristic for the rock paintings of the Paleolithic Age in ancient Europe, can also be found on almost all the war towers in Chechnya and Ingushetia. The image of a human palm symbolized the strength, the power, the Creation. In addition, it conveyed such notions as possession and property. A petroglyph in the form of a palm on Caucasian towers were considered to be “a signature” of the Master Builder, who would leave it after the construction was complete. There are petroglyphs of two palms or a single palm down.

Among the petroglyphs of Chechnya and Ingushetia are also stylized images of specific animals. The most common image is that of a deer, which is an ancient cult animal of the Nakh people. Thantiquity of this cult can also be evidenced by the fact that the word ‘deer’ (“sai” in the Chechen language) relates to the same lexical base of words as “sa” - soul or “sa” - light.

Another image that can be found among the petroglyphs is the image of a horse, which the Chechens considered to be a holy animal. Very often there is a number of images on the stones telling a story. For example, in Motsaroi there is a drawing of a group of three wild animals with a bow aimed at them. On a stone building in Makazhoi there is a picture of a hunter who is pointing his spear at a deer. The longest petroglyph is an inscription on the wall of a residential tower located on a high steep bank of Maystoyrn-Erk River in Maiste. This inscription, consisting of twenty characters, is one of the ancient Nakh ideographic writings. Similar inscriptions can be seen on the ruins of Hoi An.

The family signs (tamgas) were depicted on ancestral towers. These were placed either on the lower arched stone doorways or on the wall of the facade. A familial sign could be any image, including a letter of the Georgian or Greek alphabets, stylized animal or any other symbol.

Petroglyphs on historical and architectural monuments have yet to be studied. According to experts, the Nakh petroglyphs date back to the Minoan Age and have parallels with the ancient civilizations of Europe, Asia, East and the Mediterranean.

Петроглифы, магические знаки на башенных постройках и склепах широко распространены в горной Чечне и Ингушетии.

Ученые считали, что петроглифы возникли в эпоху строительства башен и склепов в XI – XVI веках. Но самые последние исследования показали, что они гораздо древнее и имеют сходство со знаками, нанесенными на керамику и металлические изделия кобанской культуры начала I тысячелетия до нашей эры. Они же имеют параллели со знаками шумерского пиктографического письма.

Петроглифы в горной Чечне и Ингушетии разнообразны: солярные знаки – свастики, кресты, изображения колеса и зигзаги, антропоморфные образы, животные, родовые знаки, отпечатки ладоней, рисунки, напоминающие пиктограммы. Гораздо более поздний пласт культуры представляют арабские надписи.

К наиболее часто встречающимся петроглифам относятся солярные знаки и различные изображения небесных светил. Культ солнца, как один из древнейших религиозных культов в мировой цивилизации, был распространен и среди нахов, по всей вероятности, еще с III–II тысячелетия до нашей эры. Культ Всемогущего и Великого Дэла, единого Бога, существовал у чеченцев и ингушей еще до распространения христианства в Раннем Средневековье и принятия Ислама.

В культуре чеченцев и ингушей к солярным символам относится крест в его разных вариантах. В цивилизациях Древнего Египта, Передней Азии и Средиземноморья крест, как знак солнца

становится символом воскресения и бессмертия, четыре его луча символизируют как четыре стороны света, так же четыре времени года и четыре стихии. Позже христианство принимает крест как символ религии, а в исламе крест сохраняет древнейшее значение символа. Крест как оберег встречается именно на арочных камнях дверных проемов, как бы преграждая вход всему враждебному и злему. Наиболее интересной формой креста является свастика, загнутые концы которой символизируют движение солнца по небосводу, движение всего сущего в природе. У древних нахов свастика была символом вечной жизни, символом бессмертия, универсальным оберегом. Изображения свастики встречаются в различных вариантах: прямоугольные, криволинейные, стилизованные.

На боевых башнях в Ингушетии очень часто можно увидеть изображение человека, который также идентифицирует символ креста. как украшения и как своеобразный знак и как сооружения (башни) от разрушения, а также символизирующие священность постройки (святилища).

К солярным символам относятся и так называемые розетки и ромашки. Их изображение связано с сельскохозяйственным календарем. Если кресты и свастики наносились в основном на арочные камни дверных проемов, то спирали чаще всего двойные, изображались на угловых камнях. Двойные спирали считаются также соелярными знаками, символизирующими движение солнца по небу.

Петроглиф в виде двух пересекающихся колец выгравирован на стене боевой башни у селения Хаскали. Подобный знак не найден не на других чеченских башнях и вообще на Кавказе. Петроглиф в виде руки или раскрытой ладони, встречавший в наскальных росписях древней Европы уже со времен верхнего палеолита, существует почти на всех ингушских и чеченских боевых башнях. Изображение человеческой руки символизировало силу, власть, созидающее начало. Кроме того, одним из значений ладони было владение, собственность. Петроглиф в виде ладони на кавказских башнях считается «автографом» мастера-строителя, который он оставлял после завершения строительства. Есть петроглифы и в виде сочетания двух ладоней и в виде человеческой руки ладонью вниз.

Среди петроглифов Чечни и Ингушетии встречаются в основном стилизованные фигуры отдельных животных. Наиболее распространено изображение оленя, которая является древним культовым животным у нахов. О древности культа оленя свидетельствует и то, что название оленя «сай» на языке вайнахов относится к такому лексическому ряду, как «са» – душа или «са» – свет.

Встречается среди петроглифов и изображение коня, который считается у чеченцев священным животным. Нередко на камне наносятся множество изображений, образующих целый сюжет. К примеру: группа из трех диких животных с направленным на них луком со стрелой в Моцарое; охотник, который целится копьем в оленя на каменной постройке в Макажое и т. д. Самым длинной является петроглифическая надпись на стене жилой башни в Майсте, на высоком, крутом берегу Майстойн-эрк. Эта надпись является одним из видов древнего нахского идеографического письма и состоит из двадцати символов. Похожие надписи являются на руинах Хой.

Фамильные знаки или тамги изображались на родовых башнях. Они наносились на арочные камни нижних дверных проемов или просто на стены фасада. Фамильными знаками могли служить любые изображения, в том числе буквы грузинского или греческого алфавитов, стилизованные фигуры животных, различные символы.

Петроглифы на историко-архитектурных памятниках еще не изучены. По мнению специалистов, петроглифы нахов имеют параллели и аналогии в цивилизациях древней Европы, Передней Азии, Востока и Средиземноморья и относятся они к критоминойской эпохе – III тыс. до н. э.

ახიელთა საფლავის ძეგლი. გალანჭოჲი. ჩეჩნეთი
 Gravestone in Akkhi. Galanchozh. Chechnya
 Могильный камень Аьккхи. Галанчоџ. Чечня

ადამიანის მსგავსი გამოსახულება
 საბრძოლო კოშკზე. ინგუშეთი
 Image of a man on a combat tower. Ingushetia
 Изображение человека на боевой башне. Ингушетия

საფლავის ქვა სოის დასახლებაში. ჭებერლოი. ჩეჩნეთი
 Gravestone in Khoi. Cheberloi. Chechnya
 Могильный камень в области Хой. Чеберлой. Чечня

მოცაროი. ჩეჩნეთი
 Mocaroi. Chechnya
 Моцарой. Чечня

ნოი-ფიედ. ჩეჩნეთი

Tsoi-pied. Chechnya
Цой-Пиед. Чечня

ნოი-ფიედ. ჩეჩნეთი

Tsoi-pied. Chechnya
Цой-Пиед. Чечня

ჰიჟიხქ. ჩეჩნეთი
 Hizhikhq. Chechnya
 Хъижихк. Чечня

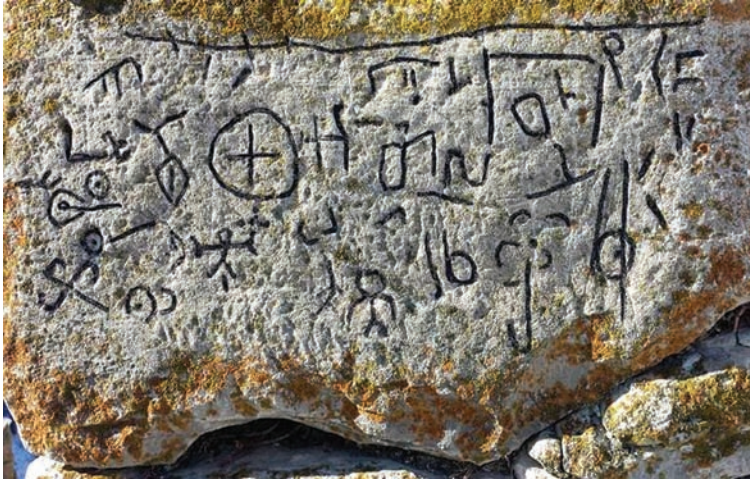
წიესა. ჩეჩნეთი
 Tsiesa. Chechnya
 Цiesa. Чечня

ფაკოჩ. ჩეჩნეთი
 Paqoch. Chechnya
 Пакоч. Чечня

ზუმსოი. ჩეჩნეთი
 Zumsoi. Chechnya
 Зумсой. Чечня

სოი. ჩეჩნეთი

Khoi. Chechnya

Хой. Чечня

სიმოი. ჩეჩნეთი

Khimoi. Chechnya

Химой. Чечня

ოშნი. ჩეჩნეთი

Oshni. Chechnya

Ошни. Чечня

ჭანთა. ჩეჩნეთი

Chanta. Chechnya

Чанта. Чечня

ხასკალი. ჩეჩნეთი

Khaskali. Chechnya

Хаскали. Чечня

ინგუშეთის კატროგლიფები ბათირ მალსაგოვის წიგნი-ალბომიდან
„კოშკებისა და ლაგენდების ქვეყანაში“

Petroglyphs of Ingushetia of the book-album Batyr Mal'sagov
“In the Country of Towers and Legends”

Петроглифы Ингушетии из книги-альбома Батыра Мальсагова
“В стране башен и легенд”

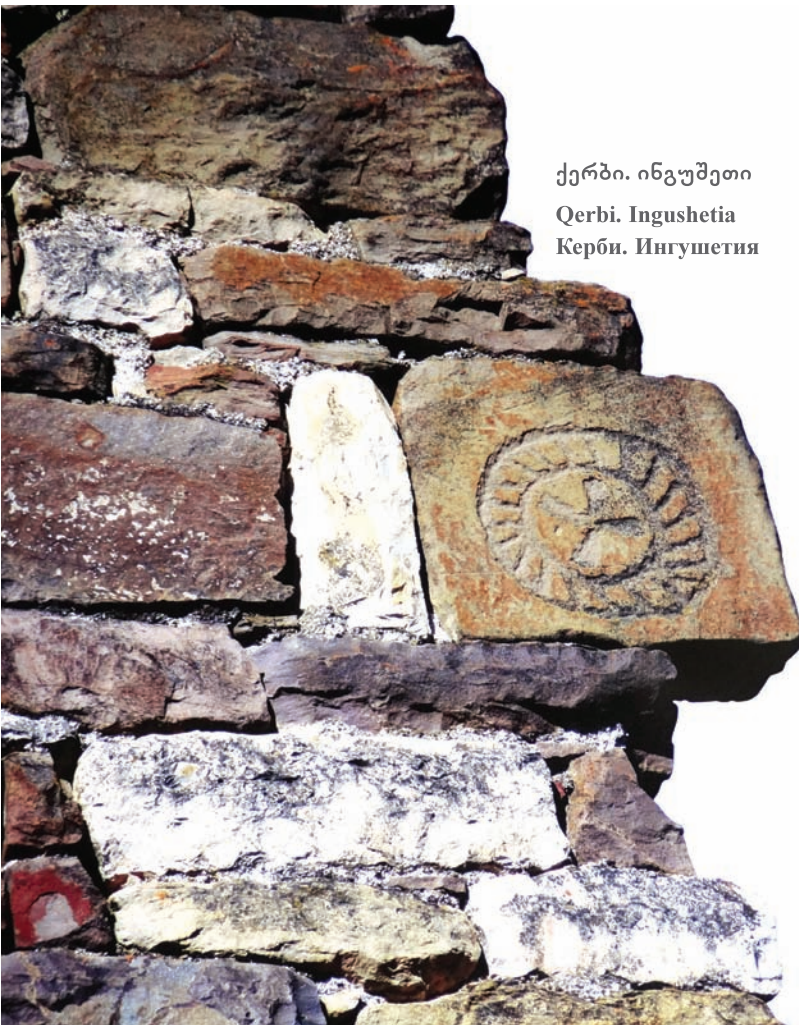
ერზი. ინგუშეთი

Erzi. Ingushetia
Эрзи. Ингушетия

ეგიკალი. ინგუშეთი

Egikal. Ingushetia
Эгикал. Ингушетия

ქერბი. ინგუშეთი
Qerbi. Ingushetia
Керби. Ингушетия

თარგიმი. ინგუშეთი

Targim. Ingushetia
Таргим. Ингушетия

ერზი. ინგუშეთი

Erzi. Ingushetia
Эрзи. Ингушетия

კოშკების არქიტექტურა

Tower architecture

Башенная архитектура

კოშკების სიმაღლე 25 მეტრს აღწევს, ხოლო ფუძე მხოლოდ 6 მეტრს. მასზე ასეთი სიმაღლის კოშკის აღმართვა მართლაც დიდ ცოდნას ითხოვდა ოსტატისგან. კოშკი სიმაღლეში თანდათან ვიწროვდება. სახურავს აკეთებდნენ შავი სიპი ქვის ფილებით და აძლევდნენ საფეხურიან პირამიდის ფორმას, წვერში კი ათავსებდნენ ნანვეტებულ ქვას (ცურკ). შემდეგ ხელოსანი ტოვებდა ხვრელს გარეთ გამოსასვლელად, საბოლოოდ შეკრავდა წვერს და თოკით დაბლა ეშვებოდა. ვაინახურ კოშკებს არ გააჩნიათ საძირკველი და მას კლდიან საფუძველზე აშენებდნენ, რასაც არ უნდა ჰქონოდა რაიმე ბზარი ან ნაშალი. ამის დასადგენად შერჩეულ ადგილზე ასხამდნენ რძეს, რამდენიმე დღეს დააცდიდნენ და თუ რძე ქანში არ შეინოვებოდა, მშენებლობას იწყებდნენ. ბალავარს აშენებდნენ უზარმაზარი ლოდებისგან, გარეთა პირს კრავდნენ კარგად დამუშავებული ქვებით, ზემოდან ამაგრებდნენ გრძელი და ბრტყელი ლოდებით, ნაპრალებს ავსებდნენ სიპი ქვის ნატეხებით ისეთი სიზუსტით, რომ შორიდან ერთი ქვისგან ჩამოსხმული კედლის შთაბეჭდილებას ტოვებს. პირველ ან მეორე სართულში შესაღწევად კოშკს აქვს ერთი ან ორი შესასვლელი. კიბედ ნაჭდევიან ხეს ხმარობდნენ, რომელსაც შესვლის მერე იღებდნენ და შიგნით შეჰქონდათ. სართულებზე ასასვლელად კუთხეებში საფეხურები ზიგზაგისებურად გამოჰყავდათ. კოშკებს თავდაცვისათვის სიმეტრიულად დაჰყვებოდა სათოფურები.

საცხოვრებელი კოშკის სიმაღლე 12 მ-მდეა, ორ-სამ სართულიანია და გადახურულია სწორი და ბრტყელი სახურავით. სახურავი ძელებით იკვრებოდა, მას ზემოდან ფიჩხს აფენდნენ და მიწას აყრიდნენ, რასაც სპეციალური ცილინდრის ფორმის ქვებით ტკეპნიდნენ. საბოლოოდ იქმნებოდა ბანი ირგვლივ შემოვლებული პარაპეტიტ, რომელსაც იყენებდნენ დასასვენებლად; აქედან კარგად მოჩანდა გარემო. კოშკები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან დეკორით, რაც ოსტატის ორიგინალური ხელნერის მაჩვენებელია.

The towers were 25 meters high and had a square base approximately six meters wide. The erection of such a structure on a relatively small base required the profound knowledge of a master. The tower gradually tapered in proportion to height and was usually crowned with pyramid-shaped roofing built in steps and topped with a pointed stone slab (tsurk). The Master finally locked the top of the construction with a tsurk through a hatch specially left for exit, and descended down on a rope. As a rule, the tower had no foundation and was built on a rocky basis without a single crack. In order to ensure stability, the soil of the preliminarily selected place was soaked in milk and left for a few days. If during this time the milk was not absorbed into the rock, they started building the tower. The foundation was constructed with large stone blocks while on the outside, it was covered with well-processed stones, supported by long, flat slabs. The remaining slots were filled with the fragments of cobblestones so accurately that from a distance the walls looked as if they were made out of a single stone. The tower had one or two entrances on the ground or first floors. To climb up into the tower people used notched logs as ladders, which then they pulled inside. Zigzag stairs in the corners led from floor to floor. There were symmetrically located embrasures for defense in the tower walls.

A residential tower was 12 meters high and consisted of two or three floors, topped with a flat roof made of logs and chat wood piled on top and covered with earth. This earth was compressed with special cylinder-shaped stones, thus obtaining the form of a terrace with an enclosed parapet. The terrace was used for leisure and for enjoying the view. The towers differed from one other in decor as a demonstration of the individual style of each Master.

Высота башен достигает 25 м. и эти сооружения смело можно считать уникальными, поскольку при относительно небольшом основании (около 6 м.) воздвижение строения подобной высоты требовало огромных знаний от мастера. По мере высоты башня постепенно сужается. В завершение ее перекрывали черными булыжными камнями, придав ей форму ступенчатой пирамиды, а в самом конце клали заостренный камень (цурк). Напоследок мастер оставлял люк для выхода наружу, и после того, как замыкал верхушку строения «цурком», спускался вниз по веревке. Как правило, башни не имели фундамента и они строились на скалистом основании без единой трещины. Чтобы убедиться в правильном выборе, на предварительно намеченном месте наливали молоко, оставив его на несколько дней. Если за это время молоко не впитывалось в горную породу, приступали к строительству. Забутку сооружали из огромных каменных глыб, а внешнюю сторону покрывали хорошо обработанными камнями, подкрепляя сверху длинными и плоскими глыбами. Оставшиеся в стенах щели заполняли обломками булыжников с такой точностью, что издали стены смотрелись как вылитые из одного, цельного камня. Башня имела один или два входа на первом, либо на втором этаже. В башню залезали по приставной лестнице, которую затем убирали внутрь. С этажа на этаж внутри башни передвигались по ступенькам, зигзагообразно размещенным по углам строения. В целях обороны в стенах башен были симметрично пробиты маленькие окна.

Высота жилой башни достигала 12 м., она, как правило, имела два или три этажа и завершалась ровной и плоской крышей. Крышу сооружали из деревянных брусьев, поверх которых клали хворост и посыпали землей. Вслед за тем специальным, цилиндрической формы камнем утрамбовывали поверхность. Таким образом получали плоскую кровлю с ограждающим вокруг нее парапетом. Терраса использовалась для отдыха, а кроме того – отсюда хорошо просматривалась окрестность. Башни отличались друг от друга в том числе и декором, в зависимости от оригинальности творчества отдельных мастеров.

პიალინგი. ინგუშეთი
Pialing. Ingushetia
Пялинг. Ингушетия

თიმურ აგროვის ფოტოები | Photos Timur Agirov | Фотографии Тимур Агирова

ვოვნუშკი. ინგუშეთი
Vovnushki. Ingushetia
Вовнушки. Ингушетия

მაისტა. ჩეჩნეთი
Maista. Chechnya
Майста. Чечня

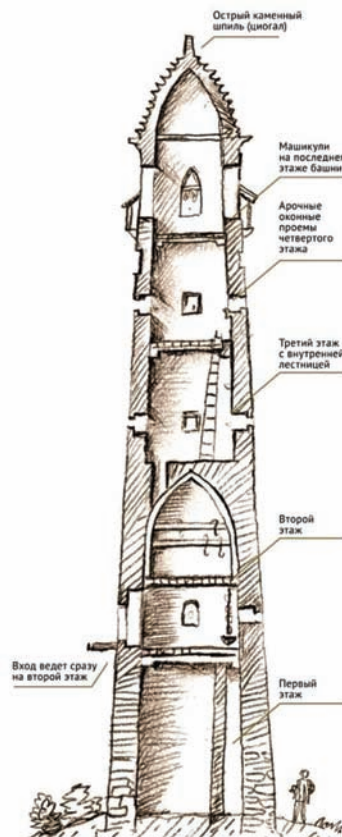

ერზი. ინგუშეთი. აბდულლაპ ბერსაევის ფოტო

Erzi. Ingushetia. Photo Abdullah Bersaev

Эрзи. Ингушетия. Фото Абдуллах Берсаева

Каменная башня — главный символ республики, запечатлена на гербе Ингушетии

Таргимские боевые башни

Таргимские боевые башни отличаются суровой простотой и изяществом пропорций: соотношение между высотой сооружения и шириной его основания составляет 10:1. Высота четырех- и пятиэтажных башен достигает 28 метров.

Очаг в жилых башнях

Очаг с надочажной цепью — «сердце» и «душа» родовой башни. Здесь готовили еду и согревали детей, приносили клятвы и прощали кровников. Для витающих над очагом душ предков в огонь бросали кусочки пищи.

ნიიხ. ინგუშეთი. თიმურ აგროვის ფოტო

Niih. Ingushetia. Photos Timur Agirov

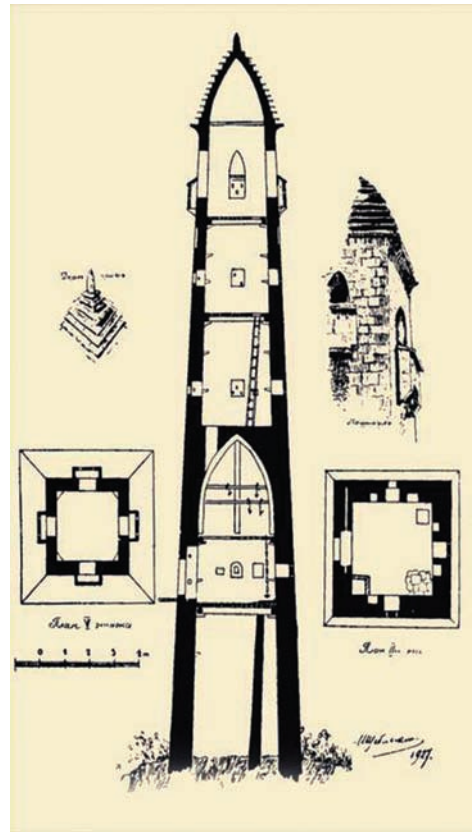
Нии. Ингушетия. Фото Тимур Агирова

იკალ-ჩუ. ჩეჩნეთი. აბდულლაჰ ბერსაევის ფოტო

Ikal-chu. Chechnya. Photo Abdullah Bersaev
Икал-чу. Чечня. Фото Абдуллах Берсаева

ნიკაროი. ჩეჩნეთი. აბდულლაჰ ბერსაევის ფოტო

Nikaroi. Chechnya. Photo Abdullah Bersaev
Никарой. Чечня. Фото Абдуллах Берсаева

მოცაროი. ჩეჩნეთი

Мозарои. Чечня

Моцарой. Чечня

Фотографии Абдуллах Берсаева

Photos Abdullah Bersaev

აბდულლაჰ ბერსაევის ფოტოები

თაზბიჩი. ჩეჩნეთი

Tazbichi. Chechnya Тазбичи. Чечня

ერზი. ინგუშეთი. ირაკლი სოსელიას ფოტოარქივიდან

Erzi. Ingushetia. Irakli Soselia Photoarchive

Эрзи. Ингушетия. Из фотоархива Ираклии Соселия

ნონა ხანგოშვილი (თუმი დიშნი)
NONA KHANGOSHVILI (TUMI DISHNI)
НОНА ХАНГОШВИЛИ (ТУМИ ДИШНИ)

ვაინახი ქალის ეროვნული სამოსელი (ჩოხა).
აბრეშუმი, ბამბა, სავერდი, ვერცხლი. 2011 წ.

Vainakh women's national garments (Chokha).
Silk, cotton, velvet, silver. 2011

Женская национальная одежда вайнахов (Чоха).
Шелк, хлопок, бархат, серебро. 2011 г.

ხელნაკეთი სამკაულები. თექა, ხე, ტყავი, ნატურალური ქვები, დეკორატიული შუშა

Handmade jewelry. Felt, wood, leather, natural stones, decorative glass
Ювелирные изделия ручной работы. Войлок, дерево, кожа, природные камни, декоративное стекло

ნონა ხანგოშვილი (თუმი დიშნი) -

დაიბადა 1976 წლის 1 იანვარს
 1982-1993 წლებში სწავლობდა დუისის საშუალო სკოლაში
 1998 წელს ჩაირიცხა ქ.გროზნოში იჩქერიის რესპუბლიკის სახელმწიფო საერთაშორისო ინსტიტუტში, საერთაშორისო ურთიერთობისა და სამართლის ფაკულტეტზე
 1999 წელს რუსეთ-ჩეჩნეთის ომის გამო დაბრუნდა საქართველოში
 2001-2007 წლებში სწავლობდა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტში
 2007-2008 წლებში სწავლობდა ფრანგული ენის კურსებზე ალ. დიუმას ცენტრში
 2008 წელს მიიღო ფონდ „ტასო“-ს გრანტი პროექტისათვის: „ძველებური კავკასიური სამკაულების მოდერნიზაცია“ და გახსნა არტ-სალონი პანკისის ხეობაში
 2008-2009 წლებში გაირა აკრედიტებული სახელმწიფო სარეზიდენტო პროგრამა თერაპიულ სტომატოლოგიაში
 2008-2011 წლებში იყო TV PIK -ის თანამშრომელი, გადაცემა - „კავკასიური პორტრეტის“ ასისტენტი
 2008 წლიდან არის დამფუძნებელი და ხელმძღვანელი სათემო კავშირისა - „პანკისის კეთილდღეობისათვის“

2009-2010 წელს მოეწყო მისი ნამუშევრების გამოფენა თბილისში, რუსთავესა და ზუგდიდში
 2011 წლიდან მუშაობს სტომატოლოგი თერაპევტის სპეციალობით თბილისში
 2012 წელს გაიარა აკრედიტებული სახელმწიფო პროგრამა ქირურგიულ სტომატოლოგიაში
 2013 წელს საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში მოეწყო მისი ხელნაკეთი სამკაულების პერსონალური გამოფენა
 2013 წელს საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს თანადგომითა და ფინანსური მხარდაჭერით გამოსცა წიგნი-ალბომი „ვეინახების ქართული საგა“.

Nona Khangoshvili (Tumi Dishni) - Born January 1, 1976

In 1982-1993 she studied at the secondary school in the village of Duisi, Akhmeta region
 In 1998 she enrolled at the International Institute of the Republic of Ichkeria in Grozny, Faculty of International Relations and Law
 In 1999, due to the second Russian-Chechen war, she abandoned her studies and returned to Georgia
 In 2001-2007 she studied at the Tbilisi State Medical University
 In 2007-2008, she attended French language classes at the Alexander Dumas French Cultural Center
 In 2008 she received a grant from the “Taso” foundation for the project “Modernization of old Caucasian jewelry” and opened an art gallery in Pankisi Gorge
 In 2008-2009 she attended a State accredited residency program of therapeutic dentistry
 In 2008-2011— employee of the TV PIK, assistant of a program: “The Caucasian Portrait”
 In 2008 she co-founded and began to head community organization: “For the welfare of Pankisi Gorge”
 In 2009-2010 — Her works were exhibited in Tbilisi, Rustavi and Zugdidi
 Since 2010 she has been working as a dental therapist in Tbilisi
 In 2012 she passed the State accredited program in dental surgery
 In 2013 a solo exhibition of her handmade jewelry was arranged at the National Library of Georgia
 In 2013, with the financial support of the Ministry of Culture and Monument Protection of Georgia, she published a book “ The Georgian Saga of the Vainakh People”.

Нона Хангошвили (Туми Дишни) - Родилась 1 января 1976 года

1982-1993 училась в средней школе с. Дуиси Ахметского района
 В 1998 году поступила в Международный Институт Республики Ичкерия в Грозном на факультет международных отношений и права
 В 1999 году из за второй русско-чеченской войны вернулась в Грузию
 В 2001-2007 годах училась в Тбилиском государственном медицинском университете
 2007-2008 годах училась на курсы французского языка в центре Ал. Дюма в Тбилиси
 В 2008 году получила грант Фонда “Тасо” за проект «Модернизация старых кавказских ювелирных изделий» и открыла художественный салон в Панкисском ущелье
 2008-2010 годах прошла государственную аккредитованную резидентуру по программе терапевтической стоматологии
 В 2008-2011 - сотрудник ТВ Канала ПИК (Первый общественный Канал), ассистент передачи - “Кавказский портрет”
 С 2008 года является одним из основателей и руководителем общественной организации - “Для благосостояния Панкиси”
 2009-2010 годах Ее работы были выставлены в Тбилиси, Рустави и Зугдиди.
 С 2010 года работает стоматологом -терапевтом в Тбилиси
 В 2012 году прошла государственную аккредитованную программу по хирургической стоматологии
 В 2013 году в Национальной библиотеке Грузии состоялась персональная выставка ее ювелирных ручных изделий
 В 2013 году при финансовой поддержке Министерства Культуры и Охраны Памятников Грузии издала книгу “Грузинская сага Вайнахов”

ISBN 978-9943-0-9088-2

9 789941 090882

პატენტების ხელმოწერა

VAINAKH ART

ИСКУССТВО ВАЙНАХОВ